

TRAFFIC

R E P O R T

พฤศจิกายน 2559

การบังคับใช้ไซเตสในประเทศไทย

บทวิเคราะห์ระบบกฎหมายที่ควบคุมการค้าสิ่งใหญ่ ชะมี
และชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส

Patricia Moore, Chanokporn Prompinchompoo and Claire A. Beastall

TRAFFIC REPORT

TRAFFIC, the wildlife trade monitoring network, is the leading non-governmental organization working globally on trade in wild animals and plants in the context of both biodiversity conservation and sustainable development. TRAFFIC is a strategic alliance of WWF and IUCN.

Reproduction of material appearing in this report requires written permission from the publisher.

The designations of geographical entities in this publication, and the presentation of the material, do not imply the expression of any opinion whatsoever on the part of TRAFFIC or its supporting organizations concerning the legal status of any country, territory, or area, or of its authorities, or concerning the delimitation of its frontiers or boundaries.

The views of the authors expressed in this publication are those of the writers and do not necessarily reflect those of TRAFFIC, WWF or IUCN.

Published by TRAFFIC.
Southeast Asia Regional Office
Unit 3-2, 1st Floor, Jalan SS23/11
Taman SEA, 47400 Petaling Jaya
Selangor, Malaysia
Telephone : (603) 7880 3940
Fax : (603) 7882 0171

Copyright of material published in this report is vested in TRAFFIC.

© TRAFFIC 2016.
ISBN no: 978-983-3393-65-7
UK Registered Charity No. 1076722.

Suggested citation: Moore, P., Prompinchompoo, C., and Beastall, C.A. (2016). *CITES Implementation in Thailand: A review of the legal regime governing the trade in great apes and gibbons and other CITES-listed species*. TRAFFIC. Petaling Jaya, Selangor, Malaysia.

Front cover photograph: An orangutan

Credit: Ronald Van Der Beek/Dreamstime.

การบังคับใช้ไซเตสใน ประเทศไทย

บทวิเคราะห์ระบบกฎหมายที่ควบคุมการค้า
สิงโต ชะนี และชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส

*Patricia Moore, Chanokporn Prompinchompoo,
Claire A. Beastall*

อุ้งอุ้ง

© Ronald Van Der Beek/Dreamstime.com

arcus
FOUNDATION

สารบัญ

อภิธานศัพท์	iii
กิตติกรรมประกาศ	iii
บทสรุปผู้บริหาร	iv
บทนำ	1
วิธีวิจัย	4
ผลการวิจัย	4
• เขตอำนาจเชิงสถาบัน	4
• บทบัญญัติแห่ง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ซึ่งควบคุมเกี่ยวกับการค้าชนิดพันธุ์ที่มีได้มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย (โดยพิจารณาจากลิงไม่มีหางเป็นหลัก)	5
• ภาระการพิสูจน์การนำเข้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย	10
• กระบวนการส่งคืน	10
• บทบัญญัติกฎหมายปัจจุบันที่อาจใช้ควบคุมการค้าสัตว์ตามบัญชีไซเตสโดยผิดกฎหมาย	11
- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	11
- ประมวลกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญา	12
- พ.ร.บ. การส่งออก และการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2558	13
- พ.ร.บ. ศุลกากร พ.ศ. 2469 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2557	14
- พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556	15
- พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2558	16
- พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2532	18
บทสรุป	20
ข้อเสนอแนะ	20
ภาคผนวก: พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และการให้ความคุ้มครองชนิดพันธุ์ที่มีได้มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย ของประเทศไทยตามบัญชีไซเตส	23

อภิธานศัพท์

พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน	พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2558
ปปง.	สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วม	พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กร อาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 ในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ
ASEAN-WEN	เครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชป่า แห่งภูมิภาคอาเซียน
ไซเตส	อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่า และพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์
กรมอุทยานแห่งชาติฯ	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
บาท	ไทยบาท
ดอลลาร์	ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา
พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า	พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2532

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณธีร์ ศรีนพนิคม สำหรับความช่วยเหลือในการตรวจสอบเนื้อหาของรายงานฉบับนี้ นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณความช่วยเหลือที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่ของ TRAFFIC ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณ Chris R. Shepherd ผู้อำนวยการภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คุณ Kanitha Krishnasamy คุณ Elizabeth John และคุณ Aqeela Abdul Jalil และสมาชิกของ TRAFFIC ทั่วโลก คุณ Teresa Mulliken คุณ James Compton คุณ Sabri Zain คุณ Charity Payton คุณ Stephanie Pendry และคุณ Richard Thomas นอกจากนี้ ขอขอบคุณมูลนิธิ ARCUS สำหรับการสนับสนุนเงินทุนในครั้งนี้

บทสรุปผู้บริหาร

บทวิเคราะห์ฉบับนี้เกี่ยวกับโครงสร้างทางกฎหมายของประเทศไทยที่ควบคุมการค้าสัตว์ป่าภายใต้บัญชีของอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (ไซเตส) โดยมุ่งเน้นที่สิ่งไม่มีหางซึ่งเป็นสัตว์ประจำถิ่นของประเทศไทยถึงสี่ชนิด (ชนิดนี้มีชื่อว่า *Hylobates lar*, ชนิดนี้มีชื่อว่า *H. agilis*, ชนิดนี้มีชื่อว่า *H. pileatus* และชนิดนี้มีชื่อว่า *Symphalangus syndactylus*) และชนิดสัตว์ภายใต้บัญชีหมายเลข 1 ของไซเตส อย่างไรก็ตามปัญหานี้ยังพิจารณาถึงช่องว่างอันก่อให้เกิดปัญหาการบังคับใช้ไซเตสในประเทศไทยรวมทั้งยังนำเสนอข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ไซเตสกำหนดให้รัฐภาคีใช้มาตรการที่เหมาะสมเพื่อบังคับใช้รวมทั้งห้ามการค้าตัวอย่างพันธุ์อันขัดต่อบทบัญญัติแห่งอนุสัญญา ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีในปี พ.ศ. 2526 และได้ประกาศใช้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เมื่อปี พ.ศ. 2535 เพื่อบังคับตามกลไกของอนุสัญญา โดยที่ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ถือเป็นกฎหมายหลักที่บังคับใช้กับสัตว์ป่า แต่อย่างไรก็ดีกฎหมายและกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายลำดับอื่นๆ ยังคงมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมอันเนื่องมาจากการค้าสัตว์ป่า ภายใต้บัญชีของไซเตส กฎหมายเหล่านี้รวมถึงกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา, พ.ร.บ. ศุลกากร, พ.ร.บ. การส่งออก และการนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า, พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ

มาตรการหนึ่งในหลายๆ มาตรการที่กำหนดโดยไซเตสคือการจัดตั้งอย่างน้อยหนึ่งองค์กรบริหารงานและหนึ่งองค์กรด้านวิทยาศาสตร์ ในการนี้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสอง นอกจากนี้ไซเตสยังกำหนดให้มีการกำหนดความผิดอาญาในการค้าหรือการครอบครองตัวอย่างพันธุ์และ “กำหนดการยึดและส่งกลับตัวอย่างพันธุ์ดังกล่าวไปยังประเทศผู้ส่งออก” (ไซเตส มาตรา 8 1(ก)-(ข))

แม้ว่า พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า จะสามารถแก้ไขปัญหาด้านการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมายได้ แต่ก็พบว่ามีปัญหาอีกหลายประการ โดยที่คำนิยามของ “ค้า” ตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่สอดคล้องกับคำนิยามของไซเตสซึ่งรวมถึงการนำสินค้าเข้า การนำสินค้าออก การส่งกลับออกไปและการนำสินค้าเข้ามาจากทะเล ซึ่งนิยามตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ครอบคลุมเฉพาะการนำเข้า ส่งออก และนำผ่าน เท่านั้น อนึ่ง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมถึงสองครั้งแต่ยังไม่มีการควบคุมการครอบครองชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย ถึงแม้ชนิดสัตว์ดังกล่าวจะอยู่ในบัญชีของไซเตส

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่ากำหนดให้สัตว์ 15 ชนิด เป็นสัตว์ป่าสงวน สัตว์ดังกล่าวได้ถูกรวมอยู่ภายใต้กฎสองฉบับซึ่งออกภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ในปี พ.ศ. 2558 ชนิดพันธุ์จำนวน 1,320 ชนิด ได้ถูกขึ้นบัญชีเป็นชนิดหรือชนิดย่อยและได้รับการคุ้มครองภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า สัตว์มีกระดูกสันหลังจำนวน 9 ชนิดพันธุ์ได้ถูกขึ้นบัญชีในอันดับขั้นที่สูงขึ้น (อันดับ, วงศ์, สกุล) และครอบคลุมถึง 6,000 ชนิดซึ่งกว่า 2,000 ชนิดเป็นชนิดตามบัญชีไซเตส(ภาคผนวก) กล่าวโดยสรุป พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ให้การคุ้มครองน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของชนิดพันธุ์ในบัญชีไซเตส หากไม่รวมสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังซึ่งขึ้นบัญชีไว้ในอันดับขั้นที่สูงขึ้น (ปะการัง, กัลปังหา และหอยมือเสือ) พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า จะครอบคลุมเพียงแค่ 12 ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยอันเป็นสัตว์ตามบัญชีไซเตส (สัตว์เลี้ยงดูด้วยนมเจ็ดชนิด, นกหนึ่งชนิด, สัตว์เลื้อยคลานสามชนิด และผีเสื้อหนึ่งชนิด)

ประเทศไทยเป็นบ้านของลิงไม่มีหางสี่ชนิด (ชะนีมือขาว *Hylobates lar*, ชะนีมือดำ *H. agilis*, ชะนีมงกุฏ *H. pileatus* และ ชะนีดำใหญ่ *Symphalangus syndactylus*) ซึ่งทั้งหมดนี้ได้รับการขึ้นบัญชีและได้รับการคุ้มครองภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ลิงใหญ่จำนวน 6 ชนิดและชะนีที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย 11 ชนิดซึ่งอยู่ในบัญชีไซเตสไม่ถูกขึ้นบัญชีภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

บัญชีของชนิดพันธุ์ตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงเท่าใดนับตั้งแต่มีการประกาศใช้กฎหมายนี้ ซึ่งต่างกับบัญชีแนบท้ายของไซเตสที่มีการแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับบัญชีและประเภทใหม่ๆ ซึ่งมักจะทำขึ้นภายหลังที่ได้มีการประชุมระหว่างสมาชิกทุกๆ สองหรือสามปี โดยหลักการแล้วกฎหมายที่ออกมาเพื่อรองรับไซเตสควรจะต้องรวมบัญชีแนบท้ายและการแก้ไขเพิ่มเติมใดๆ อันเกิดขึ้นภายหลังด้วย

แม้ว่า พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า จะกำหนดให้มีการรับใบอนุญาตเพื่อนำเข้า ส่งออก และนำผ่านประเทศไทย สำหรับชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสไม่ว่าจะได้กำหนดอยู่ภายใต้ พ.ร.บ. หรือไม่ อย่างไรก็ตามไม่พบว่ามีกฎหมายที่ออกมากเพื่อครอบคลุมถึงการครอบครองตัวอย่างพันธุ์ที่ไม่ถูกระบุภายใต้ พ.ร.บ. แต่อย่างไรก็ตาม การละเว้นดังกล่าวนี้มีผลอย่างร้ายแรงในเรื่องความสามารถของประเทศไทยในการควบคุมการนำเข้าที่ผิดกฎหมายของชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตส ผู้ใดที่ครอบครองสัตว์ป่าดังกล่าวไม่จำเป็นต้องแสดงว่าพวกเขาได้สัตว์ป่าเหล่านั้นมาได้อย่างไร แต่เป็นหน้าที่ของรัฐในการพิสูจน์ว่าสัตว์ดังกล่าวถูกนำเข้ามาอย่างผิดกฎหมายเพื่อที่จะดำเนินคดี การที่ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ละเว้นการคุ้มครองชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสหลายชนิด ส่งผลให้ประเทศไทยไม่สามารถควบคุมการค้าตัวอย่างพันธุ์ทั้งในระหว่างประเทศและภายในประเทศ ช่องว่างดังกล่าวเคยปรากฏในคาบสมุทรมาลายูในกรณีของเต่าซึ่งเป็นชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยแต่ได้รับการแก้ไขไปหลายปีแล้ว ดังนั้นการแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า จะต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วย

ประเด็นเรื่องการยึดและส่งตัวอย่างพันธุ์ที่ได้ยึดมากลับยังมีความไม่ชัดเจนภายใต้กฎหมายปัจจุบัน ซึ่งส่งผลให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการส่งกลับ เช่นในกรณีของการส่งกลับอูรังอุตัง 11 ตัว ที่พบริมถนนเมื่อปี พ.ศ. 2552 ในประเทศไทย ซึ่งเพิ่งถูกส่งกลับไปยังประเทศอินโดนีเซียเมื่อ พ.ศ. 2558 เมื่อทรัพย์สินซึ่งรวมถึงสัตว์ป่าถูกค้นพบแต่ไม่สามารถระบุตัวเจ้าของได้ ตามกฎหมายปัจจุบันรัฐจะต้องรักษาทรัพย์สินนั้นไว้เป็นเวลาห้าปี

การแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ได้มีการเปิดให้รับฟังความคิดเห็นเมื่อ พ.ศ. 2555 และกระบวนการแก้ไขยังคงดำเนินต่อไปในปี พ.ศ. 2559 บทวิเคราะห์ของ TRAFFIC นี้มีข้อเสนอแนะอันเกี่ยวกับการแก้ไขร่าง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เพื่อแก้ไขปัญหาการค้าสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์อย่างผิดกฎหมาย

ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ได้พิจารณา พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และข้อเสนอแนะการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวในเชิงบทบัญญัติโดยรวมพิจารณาเกี่ยวกับกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในเรื่องการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้อ้างอิงถึงการแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โดยจะเกี่ยวข้องกับประเด็นเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการครอบครองและการค้าชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสซึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายไทย

1. นิยามปัจจุบันของคำว่า “ค้า” ภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่ครอบคลุมถึงการส่งกลับออกไปและการนำสินค้าเข้าทางทะเล

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขร่าง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โดยเพิ่มการส่งกลับออกไปและการนำสินค้าเข้าทางทะเลเข้าไปในค่านิยามของ “ค้า” เพื่อให้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า สอดคล้องกับไซเตส

2. ยกเว้นกรณีสัตว์มีกระดูกสันหลัง 11 ชนิด สัตว์ป่าชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยไม่ได้รับการคุ้มครองในประเทศไทย ร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่ได้ระบุให้ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยเป็นสัตว์ที่ได้รับการสงวนหรือรับการคุ้มครองในประเทศไทยแต่ห้ามการครอบครอง นำเข้า ส่งออก นำผ่าน ค้า โดยปราศจากใบอนุญาตซึ่งชนิดสัตว์ตามความตกลงระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ข้อห้ามดังกล่าวจะไม่มีผลบังคับใช้หากปราศจากประกาศซึ่งออกโดยรัฐมนตรี

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขร่าง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โดยให้ระบุว่าเมื่อรัฐมนตรีออกประกาศเพื่อกำหนดชนิดสัตว์ที่ระบุไว้ตามความตกลงระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นภาคี ประกาศดังกล่าวจะใช้กับบัญชีทั้งหมด ประกาศฉบับแรกที่ใช้อยู่บังคับพัฒนาตามบัญชีไซเตสจะต้องรวบรวมถึงการแก้ไขครั้งหลังด้วย

3. ร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า อนุญาตการล่าสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองรวมทั้งชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส หากผู้ล่ามีใบอนุญาตจากกรมทรัพยากรธรรมชาติฯ

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขหลักการดังกล่าวโดยกำหนดการล่าชนิดสัตว์ตามภาคผนวก 1 ของไซเตสเป็นการผิดกฎหมายและการล่าชนิดสัตว์ตามภาคผนวก 2 และ 3 ของไซเตสจะกระทำได้เมื่อมีการยืนยันว่าสัตว์ที่จะล่าเป็นไปเพื่อการเพาะพันธุ์หรือเพื่อการแลกเปลี่ยนทางวิทยาศาสตร์กับสถาบันวิจัยที่มีใบอนุญาต

4. ไม่มีบทบัญญัติภายใต้ร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ที่กำหนดการยกเลิกการขึ้นทะเบียนเป็นสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขร่างโดยกำหนดให้รัฐมนตรีต้องแสดงเอกสารทางวิทยาศาสตร์เป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่าชนิดสัตว์นั้นไม่อยู่ในอันตรายแล้ว และทำให้เอกสารดังกล่าวเข้าถึงได้โดยสาธารณะก่อนที่จะมีการออกประกาศเพื่อยกเลิกการขึ้นทะเบียน

5. ในปัจจุบันรัฐจะต้องพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดในการครอบครองสัตว์ป่าชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตส

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขร่างโดยกำหนดให้การครอบครองชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสโดยไม่มีใบอนุญาต เว้นแต่มีเอกสารการนำเข้าหรือส่งออกตามกฎหมาย ถือเป็นกระทำจากหรือมาจากวัตถุประสงค์เพื่อการค้าที่ผิดกฎหมายจนกว่าบุคคลที่ไม่มีใบอนุญาตนั้นสามารถพิสูจน์ได้โดยพันธข้อสงสัยและโดยที่กรมทรัพยากรธรรมชาติฯ จะต้องร่วมมือกับ ปปง. และเจ้าพนักงานที่ได้รับการแต่งตั้งภายใต้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ เพื่อดำเนินการสอบสวนดำเนินคดีภายใต้กฎหมายเหล่านั้นนอกเหนือจาก พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ย่อมถือได้ว่าการป้องกันสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ถือว่าเป็นประโยชน์สาธารณะ

6. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้กับการส่งกลับซึ่งชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยซึ่งถูกยึดโดยรัฐและไม่มีกรณีคดีอาญา ซึ่งหมายความว่าต้องรอถึงห้าปีกว่าที่สัตว์ป่าดังกล่าวจะถูกส่งกลับ ในการนี้ประมวลกฎหมายอาญากำหนดระยะเวลาการรอเป็นเวลาหนึ่งปีภายหลังจากมีคำพิพากษาถึงที่สุดจากศาลเพื่อให้เจ้าของที่แท้จริงมา

ขอทรัพย์สินดังกล่าวคืนหากรัฐยังคงรักษาทรัพย์สินนั้นไว้อยู่

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขร่างโดยกำหนดหลักการที่ว่าชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยที่ไม่มีใบอนุญาตถือเป็นผลพวงมาจากการค้าโดยผิดกฎหมายข้ามชาติ และเมื่อรัฐดำเนินการยึดและรักษาชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยที่ไม่มีใบอนุญาต กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องร้องขอคำสั่งศาลเพื่อให้สัตว์ป่าดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน เมื่อสัตว์ป่าตกเป็นของแผ่นดินแล้ว กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องดำเนินการพิจารณาหาประเทศต้นทางโดยพลัน หากเป็นสัตว์ที่มีชีวิตก็ต้องติดต่อหน่วยงานที่เหมาะสมในประเทศดังกล่าวเพื่อพิจารณาว่าการส่งกลับสามารถกระทำได้หรือไม่

7. โดยปกติตามแนวปฏิบัติปัจจุบัน เจ้าหน้าที่สัตว์ป่าได้รับข้อยกเว้นเรื่องพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและจะส่งรายงานเพื่อนำเสนอสัตว์ป่าเป็นพยานวัตถุในชั้นศาลในการดำเนินคดีอาญา

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขร่างโดยกำหนดเนื้อหาเมื่อใดที่ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสซึ่งไม่มีใบอนุญาตถูกค้นพบไม่ว่ากรณีใด ไม่ว่าจะไม่มีเจ้าของหรือไม่ ให้สันนิษฐานว่าอยู่ในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมาย และในกรณีดังกล่าวทบทวนคดีว่าด้วยพยานหลักฐานภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะนำมาใช้ เจ้าพนักงานจะต้องออกเอกสารสัตว์ป่าเพื่อเป็นพยานวัตถุสำหรับการดำเนินคดีอาญาและหากเกี่ยวข้องกับสัตว์ที่ยังมีชีวิตจะต้องเริ่มกระบวนการส่งกลับตามความเหมาะสม

8. โทษตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ย็่น้อยและภายใต้ร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โทษสำหรับการนำเข้า ส่งออก นำผ่านและการครอบครองสัตว์ป่าตามบัญชีไซเตสโดยผิดกฎหมายจะต้องรับโทษจำคุก 3 ถึง 10 ปี และปรับ 60 000 ถึง 200 000 บาท (1 727–5 755 ดอลลาร์) หรือทั้งจำทั้งปรับ อนึ่งโทษจำคุกภายใต้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กำหนดโทษจำคุกหนึ่งปีซึ่งน้อยกว่าร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ส่งผลให้การดำเนินคดีตาม พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ไม่ใช่ทางเลือกที่น่าสนใจสำหรับการดำเนินคดีการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย อย่างไรก็ตามโทษปรับภายใต้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ยังคงสูงกว่าร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

ข้อเสนอแนะ: (1) แก้ไขร่างให้รวมถึงการนำผ่านแดน การขนส่ง การเก็บรักษาซึ่งชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสที่ผิดกฎหมาย (2) ก่อนที่จะแก้ไขโทษตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรพิจารณาทางเลือกในการกำหนดโทษสำหรับการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมายตามที่มีอยู่ในกฎหมายปัจจุบันเพื่อที่จะสร้างความสอดคล้องและกำหนดโทษสูงสุดสำหรับการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมายในทุกลักษณะความผิด

9. คณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ซึ่งจัดตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า มีอำนาจในการควบคุมดูแลแต่ไม่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย คณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติภายใต้ร่างแก้ไข จะไม่มีผู้แทนจากกรมการค้าต่างประเทศและอำนาจในการควบคุมดูแลมีข้อจำกัดมากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ยังพบว่าการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้ควบคุมด้านเทคนิคไม่ทราบถึงความเป็นไปได้ในการใช้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ในการใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสนับสนุนการบังคับใช้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ในการควบคุมการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย

ข้อเสนอแนะ: (1) เพิ่มบทบัญญัติภายใต้ร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เพื่อให้รับรองคณะกรรมการเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชป่าแห่งประเทศไทยและบทบาทในการป้องกันการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมายและดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด (2) แก้ไขร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เพื่อกำหนดให้อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ และคณะกรรมการเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชป่าแห่งประเทศไทยให้สนับสนุนการทำงานซึ่งกันและกัน และคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติมีหน้าที่ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชป่าแห่งประเทศไทยอย่างใกล้ชิด

10. กฎหมายและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมโดยทางตรงและทางอ้อมในการค้าชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสถูกดูแลโดยหน่วยงานรัฐที่หลากหลายไม่ใช่เพียงแต่กรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ: ในการแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า จะต้องมีการศึกษากฎหมายที่มีความทับซ้อนกัน และแก้ไขให้เกิดความสอดคล้องกับบทบัญญัติปัจจุบันเพื่อให้มีความสอดคล้องในการบังคับใช้กฎหมาย

บทนำ

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (ไซเตส) เมื่อ พ.ศ. 2526 ภาคีของไซเตสจะต้องจัดให้มีกฎหมายภายในประเทศที่เพียงพอเพื่อบังคับใช้อนุสัญญาดังกล่าวซึ่งจะต้องรวมถึงการกำหนดบทลงโทษการครอบครองและ/หรือการค้าตัวอย่างพันธุ์ที่ขัดต่ออนุสัญญา (ดูกรอบที่ 1) ความกังวลเรื่องการลดจำนวนลงของประชากรลิงใหญ่ทำให้ไซเตสมีมติอนุรักษ์และควบคุมการค้าลิงใหญ่ (มติ Conf. 13.4 (CoP16)) ซึ่งกำหนดให้รัฐภาคีบังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองชนิดสัตว์เหล่านี้ (ดูกรอบที่ 2)

เมื่อปี พ.ศ. 2535 ประเทศไทยได้ประกาศใช้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2532 (พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า) เพื่อบังคับตามกลไกของอนุสัญญา พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กำหนดให้การนำเข้า นำผ่าน และส่งออกสัตว์ป่า และควบคุมการครอบครองสัตว์ที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายไทย แม้ว่า พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า จะมีการแก้ไขถึงสองครั้ง ใน พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2557 แต่ก็ไม่ได้มีการควบคุมการครอบครองชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยที่เป็นส่วนใหญ่ ทั้งๆ ที่สัตว์หลายชนิดอยู่ภายใต้บัญชีไซเตส (ภาคผนวกของรายงานฉบับนี้มีบทวิเคราะห์ของชนิดสัตว์ที่รวมอยู่ภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า แหล่งกำเนิด และสถานะตามบัญชีไซเตส) ดังนั้น จึงหมายความว่า ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยที่อยู่ภายใต้บัญชีไซเตสจะไม่มีฐานทางกฎหมายในการควบคุมการค้าภายในประเทศหากมีผู้ค้าผิดกฎหมายนำสัตว์เข้ามาในประเทศ ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยที่อยู่ภายใต้บัญชีไซเตสสามารถถูกซื้อขายและเก็บในประเทศไทยได้เพราะว่ากฎหมายไม่ได้ห้ามการครอบครองสัตว์เหล่านั้น

กรอบที่ 1: บทบัญญัติของอนุสัญญา

“มาตรา VIII - มาตรการที่ประเทศภาคีต้องถือปฏิบัติ

1. ประเทศภาคีต้องกำหนดมาตรการที่เหมาะสมในอันที่จะบังคับตามบทบัญญัติของอนุสัญญานี้ และห้ามทำการค้าตัวอย่างพันธุ์ที่เป็นการละเมิดอนุสัญญาดังกล่าว มาตรการเหล่านี้ให้รวมถึง
 - ก. การกำหนดโทษสำหรับผู้ซึ่งประกอบการค้าหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งตัวอย่างพันธุ์อย่างใด อย่างหนึ่ง หรือทั้งสองประการ และ
 - ข. กำหนดให้มีการยึดหรือส่งกลับไปประเทศซึ่งนำออกซึ่งตัวอย่างพันธุ์ดังกล่าว

“มาตรา XIV – ผลที่มีต่อกฎหมายภายในประเทศและอนุสัญญาสากล

1. บทบัญญัติแห่งอนุสัญญาดังปัจจุบันไม่มีผลต่อสิทธิของประเทศภาคีในอันที่จะกำหนด
 - ก. มาตรการภายในประเทศที่เข้มงวดยิ่งขึ้น เกี่ยวกับเงื่อนไขในการค้าขาย การมีไว้ในครอบครองหรือการเคลื่อนย้ายซึ่งตัวอย่างชนิดพันธุ์ที่ระบุในบัญชีแนบท้าย หมายเลข 1, 2 และ 3 หรือการห้ามโดยสิ้นเชิงต่อการกระทำดังกล่าว หรือ
 - ข. มาตรการภายในประเทศในอันที่ประจวบคั่นหรือห้ามทำการค้า การมีไว้ในครอบครองหรือการเคลื่อนย้ายซึ่งตัวอย่างชนิดพันธุ์ที่ไม่ได้ระบุในบัญชี แนบท้ายหมายเลข 1, 2 และ 3

กรอบที่ 2: มติ Conf. 13.4 (Rev. CoP16)

การอนุรักษ์และการค้าลิงใหญ่ ขอให้รัฐภาคีดำเนินการ:

- 1) จัดให้มีและบังคับใช้กฎหมายภายในเพื่อคุ้มครองลิงใหญ่ โดยรวมถึง:
 - i. ให้มีข้อห้ามการค้าที่เป็นการค้าตัวอย่างพันธุ์ของลิงใหญ่ที่จับได้จากธรรมชาติ ซึ่งมีลักษณะการค้าระหว่างประเทศซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการพาณิชย์ รวมถึงการขาย ตั้งแสดง ซื้อ เสนอซื้อและการได้มาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพาณิชย์ และ
 - ii. จัดให้มีบทลงโทษเพื่อจัดการค้าลิงใหญ่และขึ้นส่วนโดยผิดกฎหมาย

ประเทศไทยเป็นสมาชิกเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชป่าแห่งภูมิภาคอาเซียน (WEN) ซึ่งกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช (กรมอุทยานแห่งชาติฯ) ได้จัดตั้งกลุ่มงานประสานงานและเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศซึ่งเป็นจุดประสานงานกลางของประเทศไทย ในการนี้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชป่าประจำประเทศไทยซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจาก 27 องค์กรภาครัฐซึ่งรวมถึงจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติฯ) กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ การบินไทย การท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย และไปรษณีย์ไทย แม้ว่าคณะกรรมการเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชป่าประจำประเทศไทยจะไม่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย แต่คณะกรรมการดังกล่าวมีหน้าที่ดูแลการบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย ควบคุมการดำเนินงานให้สอดคล้องกับเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชป่าแห่งภูมิภาคอาเซียนและให้ความร่วมมือระหว่างประเทศอื่นๆ¹

การแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ถูกนำออกรับการแสดงความคิดเห็นเมื่อปี พ.ศ. 2555 และการพิจารณาแก้ไขตามข้อเสนอแนะยังคงดำเนินอยู่ถึงปี พ.ศ. 2559 ร่างแก้ไขของกฎหมายดังกล่าวกำหนดให้มีการรับใบอนุญาตการครอบครอง นำเข้า ส่งออก นำผ่าน ค่า และล่าสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองและชนิดสัตว์ที่ถูกระบุอยู่ภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศ (ข้อ 8) ทั้งนี้ ข้อ 8 ยังกำหนดให้ต้องได้รับใบอนุญาตเพื่อประกอบกิจการผสมพันธุ์สัตว์และกิจการสวนสัตว์ ข้อ 7 ของร่างกฎหมายดังกล่าวกำหนดให้รัฐมนตรีต้องดำเนินการออกประกาศเพื่อระบุชนิดสัตว์ป่าที่อยู่ภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศ

อูรังอุตัง *Pongo* spp. ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของศูนย์ช่วยเหลือสัตว์ของรัฐบาลก่อนที่จะถูกส่งกลับไปยังประเทศอินโดนีเซีย

¹ คณะกรรมการเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชป่าประจำประเทศไทย ได้จัดตั้งขึ้นคณะแรกโดยคำสั่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ 225/2550 (ลงวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2550) รายละเอียดตอนลงเป็นภาษาไทยตามที่อยู่: http://www.dnp.go.th/thailand-wen/about_tw/mutti.html. คณะกรรมการชุดปัจจุบันได้จัดตั้งขึ้นโดยคำสั่ง ที่ 365/2554 (ลงวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2554) รายละเอียดตอนลงเป็นภาษาไทยตามที่อยู่: http://www.dnp.go.th/thailand-wen/about_tw/comitt.html. ดู: <http://www.dnp.go.th/thailand-wen/index.html> (ภาษาไทย)

วิธีวิจัย

รายงานฉบับนี้เป็นการค้นคว้าเชิงเอกสารซึ่งตรวจสอบ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า รวมถึงข้อเสนอเกี่ยวกับการแก้ไขกฎหมายดังกล่าว กฎหมายและกฎเกณฑ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมกับการค้าชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส การค้นคว้ากฎหมายและกฎเกณฑ์ดังกล่าวไม่ได้มีการดำเนินการสำรวจการบังคับใช้กฎหมายในเชิงปฏิบัติ

กฎหมายทั้งหมดได้ถูกรวบรวมโดยอ้างอิงจากการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ตและโดยการติดต่อหน่วยงานภาครัฐผ่านอีเมลและโทรศัพท์ หากมีประเด็นว่ากฎหมายฉบับใดมีผลบังคับใช้อยู่หรือไม่ จะดำเนินการติดต่อหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบกฎหมายดังกล่าวทางอีเมลและ/หรือทางโทรศัพท์เพื่อขอคำยืนยันและชี้แจง ภาคผนวกทำรายงานฉบับนี้เป็นผลมาจากการค้นคว้าเชิงเอกสารเช่นกันโดยการเปรียบเทียบรายการภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง โดยเทียบกับชนิดพันธุ์ภายใต้ภาคผนวกของไซเตสลงวันที่ 10 มีนาคม 2559

รายงานฉบับนี้จะแสดงถึงภาพรวมของกฎหมายไทยและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าชนิดสัตว์ภายใต้บัญชีไซเตสทั้งแบบระหว่างประเทศและภายในประเทศ แม้จะมีการอ้างอิงถึงสิ่งไม่มีหาง (กอลิล่า อูรังอุตัง ชิมแพนซี และชะนี) แต่อย่างไรก็ดีประเด็นของรายงานฉบับนี้มีความเหมือนกันปัญหาที่พบกับชนิดสัตว์อื่นๆ ภายใต้บัญชีไซเตสซึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองในประเทศไทย

อัตราแลกเปลี่ยนที่ใช้คำนวณในรายงานฉบับนี้ อ้างอิง ณ วันที่ 1 สิงหาคม 2559 มีอัตรา คือ 1 ดอลลาร์ = 34.75 บาท

ผลการวิจัย

เขตอำนาจเชิงสถาบัน

เมื่อประเทศไทยได้ประกาศใช้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีหน้าที่ดูแลการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ อย่างไรก็ตามเมื่อรัฐบาลได้จัดตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2545 อำนาจหน้าที่ดังกล่าวได้ถูกโอนมาให้กระทรวงซึ่งได้ถูกจัดตั้งขึ้นใหม่ดังกล่าว² โดยมีหน่วยงานหลัก 3 หน่วยงาน ภายใต้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการดูแลบังคับใช้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และกฎเกณฑ์ที่ออกภายใต้กฎหมายดังกล่าวในการนี้ภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ มีหน้าที่และอำนาจในการอนุรักษ์สัตว์ป่าโดยทั่วไป กรมประมงซึ่งอยู่ภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีหน้าที่เกี่ยวกับสัตว์น้ำ³ พ.ร.บ. ป่าไม้ให้อำนาจกรมป่าไม้ในการควบคุมการตัดไม้โดยผิดกฎหมาย⁴ กรมอุทยานแห่งชาติ รับผิดชอบในการออกใบอนุญาตประกอบการสวนสัตว์ ส่วนหน่วยงานอื่นๆ มีหน้าที่ลาดับรองในการบังคับใช้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า⁵ ซึ่ง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าได้ทำให้เกิดการจัดตั้งคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจากหลายกระทรวงเพื่อดำเนินการดูแลการบังคับใช้กฎหมาย (มาตรา 9) อย่างไรก็ตามคณะกรรมการชุดนี้มีอำนาจในการควบคุมดูแลมากกว่าการมีอำนาจในการบังคับใช้ (มาตรา 15)

² พ.ร.บ. ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2545. รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%bb33/%bb33-20-9999-update.pdf>

³ กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2547, รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://portal.dnp.go.th/FileSystem/download/?uuid=716d10ba-be0c-481d-9b33-90225dbe5d12.pdf>; และกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2545, รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://www.fisheries.go.th/management/c012545.pdf>

⁴ พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484, มาตรา 64. รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%bb26/%bb26-20-9999-update.pdf>

⁵ กฎกระทรวงที่กำหนดความรับผิดชอบของกรมต่างๆ ในกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึง: กฎกระทรวงแบ่งส่วนกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://portal.dnp.go.th/FileSystem/download/?uuid=4dadab5a-a189-4b55-bfb0-19b437c9fb2e.pdf>; กฎกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2551; กฎกระทรวงแบ่งส่วนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2547; และกฎกระทรวงแบ่งส่วนกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2545, รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://www.fisheries.go.th/management/c012545.pdf>.

บทบัญญัติแห่ง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ซึ่งควบคุมเกี่ยวกับการค้าชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย (โดยพิจารณาจากलिไม่มีหางเป็นหลัก)

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ได้คุ้มครองชนิดประจำถิ่นจำนวนสี่ชนิดและควบคุมการค้าสัตว์ชนิดดังกล่าว โดยที่ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กำหนดควบคุมการนำเข้าหรือส่งออกชนิดสัตว์ประจำถิ่น (มาตรา 23) และชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส (มาตรา 24) ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2553 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ออกประกาศ⁶ ภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เพื่อห้ามการนำเข้าและส่งออกซึ่งชนิดสัตว์ที่อยู่ภายใต้บัญชีของไซเตสภาคผนวก 1 และ 2 โดยได้ห้ามการนำเข้าและส่งออกलिไม่มีหาง

มาตรา 4 แห่ง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กำหนดบทนิยาม โดยได้กำหนดนิยามคำว่า “สัตว์ป่า” หมายถึง สัตว์ทุกชนิดที่อาศัยอยู่ในธรรมชาติ ซึ่งรวมถึงชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย แต่ไม่รวมถึงชนิดที่อยู่ในอันดับขั้นสูงขึ้นไป ทั้งนี้กฎหมายได้กำหนดควบคุมสัตว์มีกระดูกสันหลังชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยภายใต้บัญชีไซเตสจำนวน 11 ชนิด กฎหมายได้นิยามคำว่า “สัตว์สงวน” หมายถึงสัตว์ป่าที่หายากตามบัญชีท้าย พ.ร.บ. นี้ ซึ่งรวมจำนวนเพียง 15 ชนิด โดยไม่ครอบคลุมถึงलिไม่มีหางแต่อย่างใด นอกจากนี้กฎหมายยังได้นิยามคำว่า “สัตว์ป่าคุ้มครอง” ไว้ซึ่งหมายถึงสัตว์ป่าที่ถูกกำหนดไว้ในกฎกระทรวง และได้ให้นิยามคำว่า “ล่า” รวมถึงการจับ⁷ กฎกระทรวง พ.ศ. 2546⁸ กำหนดชนิดสัตว์กว่า 1,300 ชนิด ซึ่งชนิดส่วนใหญ่เป็นสัตว์ประจำถิ่นของประเทศไทยโดยรวมถึงชนิดประจำถิ่นสี่ชนิดซึ่งพบในประเทศไทยด้วยอันได้แก่: ชนิดค่าใหญ่ *Hylobates syndactylus* (*Symphalangus syndactylus*), ชนิดมือขาว *Hylobates lar*, ชนิดมงกุฎ *H. pileatus*, และชนิดมือดำ *H. agilis*. อย่างไรก็ตาม ลิไม่มีหางชนิดอื่นถูกระบุในกฎกระทรวงดังกล่าว

ในปี พ.ศ. 2558 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้แก้ไขกฎกระทรวง พ.ศ. 2546⁹ เพื่อสนับสนุนการต่อต้านการค้าช้างแอฟริกาโดยผิดกฎหมาย ภายใต้กฎกระทรวงฉบับใหม่ช้างแอฟริกาถือเป็นสัตว์ในจำนวน 11 ชนิด ที่เป็นชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยภายใต้บัญชีไซเตสและมีกระดูกสันหลังซึ่งได้รับการคุ้มครองในประเทศไทย นอกจากนี้การแก้ไขกฎกระทรวงดังกล่าวยังคุ้มครองเต่าประจำถิ่นอีกด้วย คือเต่านามลายู *Malayemys macrocephala* ซึ่งอยู่ในบัญชีไซเตสภาคผนวกที่ 2¹⁰

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่ได้กำหนดนิยามของการครอบครองและไม่ได้ระบุถึงการมีกรรมสิทธิ์เหนือสัตว์ป่ายกเว้นภายใต้ความหมายของคำว่า “ค้า” ซึ่งหมายถึงการโอนกรรมสิทธิ์ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่ได้ใช้คำว่า “เจ้าของ” หรือ “กรรมสิทธิ์” สำหรับการอนุรักษ์และป้องกันสัตว์ป่าหากแต่อ้างถึงเฉพาะกรณีการครอบครองสัตว์ป่า

⁶ ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดชนิดสัตว์ป่าและซากของสัตว์ป่าที่ห้ามนำเข้าหรือส่งออก พ.ศ. 2556 รายละเอียดตอนลงเป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca04/%ca04-2e-2556-a0001.pdf>

⁷ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่ามาตรา 4 “ล่า” หมายความว่า เก็บ ดัก จับ ยิง ฆ่า หรือทำอันตรายด้วย ประการอื่นใดแก่สัตว์ป่าที่ไม่มีเจ้าของ และอยู่เป็นอิสระ และหมายความรวมถึงการไล่ การต้อน การเรียก หรือการล่อเพื่อการกระทำดังกล่าวด้วย;

⁸ กฎกระทรวง กำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2546 (2003). รายละเอียดตอนลงเป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://www.dnp.go.th/wildlifednp/%E0%B9%80%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%A3/gov2.pdf>

⁹ กฎกระทรวง กำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2558. รายละเอียดตอนลงเป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca04/%ca04-2b-2558-a0001.pdf>

¹⁰ ยังรวมถึงเต่านามลายู *Malayemys subtrijuga* ซึ่งถูกขึ้นบัญชีในปี พ.ศ. 2548 ในปี พ.ศ. 2551 Annotated Checklist of CITES Species ได้กำหนดรวม *M. macrocephala* ไว้ในภาคผนวกที่ 2 ซึ่งทั้งสองชนิดนี้เป็นสัตว์ประจำถิ่นของประเทศไทย

สงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองเท่านั้น พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ควบคุมเฉพาะการครอบครองชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย 11 ชนิดซึ่งเป็นสัตว์มีกระดูกสันหลังภายใต้บัญชีแดงและซากของสัตว์ดังกล่าว โดยไม่ได้ควบคุมการครอบครองสัตว์ป่าประจำถิ่นซึ่งไม่ได้ถูกรวมอยู่เป็นจำพวกสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง ทั้งนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้นิยามการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์สัตว์ป่าและนิยามการครอบครองในความหมายทั่วไป

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (มาตรา 4) กำหนดนิยามคำว่า “ค้า” หมายถึง ซื้อ ขาย แลกเปลี่ยน จำหน่าย จ่าย แจก หรือโอนกรรมสิทธิ์ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในทางการค้า และหมายความรวมถึง มีหรือแสดงไว้เพื่อขายด้วย กฎหมายอาญาของประเทศไทยกำหนดว่าหากบุคคลใดครอบครองทรัพย์สินเพื่อวัตถุประสงค์ในการกระทำความผิดอาญา การครอบครองดังกล่าวจะถูกใช้เป็นหลักฐานในการดำเนินคดีด้วยแม้ว่าบุคคลที่ได้ครอบครองทรัพย์สินดังกล่าวไม่ใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์ (มาตรา 32)

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ยังได้นิยามคำว่า “นำเข้า” หมายถึง นำหรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักร และนิยามคำว่า “ส่งออก” หมายความว่า นำหรือส่งออกไปนอกราชอาณาจักร การนิยามคำว่า “ค้า” ดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับนิยามซึ่งกำหนดตามไซเตสซึ่งรวมถึงการส่งกลับออกไปและการนำสินค้าเข้าทางทะเล

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ห้ามการค้า “สัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าสงวน ซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าดังกล่าว” เว้นแต่เป็นการค้าสัตว์ป่าคุ้มครองที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์ตามเงื่อนไขของ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (มาตรา 20) ในการนี้กฎกระทรวง พ.ศ. 2546¹¹ ได้กำหนดรายการของชนิดสัตว์ประจำถิ่นซึ่งสามารถเพาะพันธุ์ได้ในประเทศไทยซึ่งไม่รวมถึงสิ่งไม่มีทางแต่อย่างใด

กฎหมายฉบับดังกล่าวกำหนดห้ามการนำเข้า ส่งออก และการนำผ่าน ซึ่งสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองโดยปราศจากใบอนุญาต (มาตรา 23) ทั้งยังได้กำหนดว่าการนำเข้า การส่งออก และการนำผ่านสัตว์ป่าและซากทั่วทั้งราชอาณาจักรจะต้องได้รับการอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งเป็นไปตามที่กำหนดในไซเตส และกำหนดให้มีกฎกระทรวงเกี่ยวกับรายละเอียดด้านกระบวนการและเงื่อนไขการนำเข้า ส่งออก และนำผ่าน (มาตรา 24) อนึ่งทั้งมาตรา 23 และ 24 บังคับใช้กับชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสด้วย

กฎกระทรวง พ.ศ. 2558¹² กำหนดให้บุคคลใดที่มีความประสงค์จะนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส รวมทั้งซากและผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซาก จะต้องขออนุญาต (ข้อ 1 และ 4) และกำหนดกระบวนการออกใบอนุญาตและเงื่อนไข (ข้อ 3) ทั้งนี้ยังได้กำหนดให้การนำเข้า ส่งออก และนำผ่านชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของไซเตส (ข้อ 5) อนึ่ง กฎกระทรวง พ.ศ. 2558 ได้ออกมาแทนที่ กฎกระทรวง พ.ศ. 2537 และได้กำหนดเงื่อนไขมากขึ้นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่า โดยกฎกระทรวง พ.ศ. 2558 กำหนดเงื่อนไขโดยคำนึงถึงสวัสดิภาพของสัตว์ตลอดกระบวนการขนส่งซึ่งผู้นำเข้า ผู้ส่งออก หรือบุคคลที่นำผ่านตามกฎหมายจะต้องปฏิบัติตามในประเทศไทย สำหรับการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส ผู้ถือใบอนุญาตจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดภายใต้ใบอนุญาตนั้นๆ (ข้อ 9)

¹¹ กฎกระทรวง กำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ พ.ศ. 2546. รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca04/%ca04-2b-2546-a0001.pdf>

¹² กฎกระทรวง การขอใบอนุญาตหรือใบรับรอง และการออกใบอนุญาตหรือใบรับรองให้นำเข้า ให้ส่งออก หรือให้นำผ่านซึ่งสัตว์ป่า ซากของสัตว์ป่า หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่า พ.ศ. 2558. รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca04/%ca04-2b-2558-a0002.pdf>.

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กำหนดความรับผิดชอบทางอาญาสำหรับการครอบครอง การนำเข้า การส่งออก และการนำผ่าน สัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง รวมทั้งชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสซึ่งได้รับการคุ้มครองในประเทศไทย โดยปราศจากใบอนุญาต โดยมีระวางโทษจำคุกไม่เกินสี่ปีหรือปรับไม่เกิน 40 000 บาท (1 151 ดอลลาร์) หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 47) โทษเช่นเดียวกันนี้ยังใช้บังคับกับกรณีการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส อย่างไรก็ตาม ไม่มีการกำหนดโทษทางอาญาสำหรับการครอบครองชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสที่ไม่ได้ขึ้นบัญชีคุ้มครองในประเทศไทย ซึ่งมีเพียงสัตว์ที่มีกระดูกสันหลัง ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย ตามบัญชีไซเตสเพียง 11 ชนิดที่การครอบครองมีความผิดอาญาตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กฎหมายฉบับนี้ยังกำหนดให้อธิบดี¹³ สามารถระงับข้อพิพาทคดีอาญาได้ หากผู้กระทำความผิดเสนอที่จะจ่ายค่าปรับภายใน 30 วัน (มาตรา 60) อย่างไรก็ตาม ๓ เดือนมกราคม พ.ศ. 2559 กรมอุทยานแห่งชาติฯ ยังไม่เคยบังคับใช้มาตราดังกล่าวเพื่อการระงับข้อพิพาททางอาญาแต่อย่างใด

นอกจากนี้การอ้างถึงการ “ค้า” ภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ยังพบในบทเฉพาะกาลซึ่งบังคับใช้กับ สัตว์ป่าและซากซึ่งบุคคลในประเทศไทยครอบครองในวันที่กฎกระทรวงว่าด้วยสัตว์ป่าคุ้มครองมีผลบังคับใช้เมื่อ พ.ศ. 2546 อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2551 ประเทศไทยได้ออกกฎกระทรวงเพื่อควบคุมการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าคุ้มครองและการครอบครอง เพื่อการค้าซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครองที่ได้เพาะพันธุ์¹⁴

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ให้อำนาจเจ้าพนักงานในการสอบสวนซึ่งรวมถึงอำนาจในการป้องกันการเกิด อาชญากรรมและอำนาจในการจับกุมเช่นเดียวกันเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ปกครองตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (มาตรา 45) นอกจากนี้ พ.ร.บ. ป่าไม้ ยังกำหนดอำนาจเช่นเดียวกันให้แก่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ (มาตรา 64) ภายหลังจากจับกุม เจ้าหน้าที่ตำรวจมีความรับผิดชอบในการพิจารณาสอบสวนเพื่อดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาต่อผู้ต้องหา

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กำหนดให้มีการรับใบอนุญาตเพื่อครอบครองสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ดังกล่าวและผลิตภัณฑ์ของสัตว์ดังกล่าว โดยยกเว้นการได้มาจากการเพาะพันธุ์หรือเพื่อจัดแสดงในสวนสัตว์ (มาตรา 19) พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่ได้กำหนดให้การครอบครองชนิดสัตว์ที่ไม่ได้ระบุไว้ในกฎหมายว่าเป็น สัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองต้องได้รับใบอนุญาต อย่างไรก็ตามชนิดสัตว์มากกว่า 1 000 ชนิดตามบัญชีไซเตสซึ่งไม่ได้รับ

¹³ “อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมป่าไม้หรืออธิบดีกรมประมงเฉพาะที่เกี่ยวกับสัตว์น้ำ (พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า มาตรา 4); และ พระราชกฤษฎีกาโอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 รายละเอียดตอนลงเป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%bb33/%bb33-2a-9998-update.pdf>

¹⁴ กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขอและการออกใบอนุญาตในการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง การครอบครองและการนำเคลื่อนที่เพื่อการค้าซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครอง และซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง และการค้าสัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าคุ้มครองและผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2551. รายละเอียดตอนลงเป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca04/%ca04-2b-2551-a0001.pdf>. กฎกระทรวงได้กำหนดให้ผู้ใดประสงค์จะค้าหรือนำเคลื่อนที่สัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าคุ้มครองดังกล่าว หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าคุ้มครองดังกล่าว ต้องขอรับใบอนุญาต (ข้อ 18 และ 23) ผู้รับใบอนุญาต ให้ค้าสัตว์ป่าคุ้มครองที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์ให้ถือว่าได้รับอนุญาตให้ครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองหรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครองที่ได้รับอนุญาต ให้ค้าโดยชอบด้วยกฎหมาย (ข้อ 20) เมื่อผู้รับใบอนุญาตให้ค้าสัตว์ป่าคุ้มครองที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์จำหน่ายสัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าคุ้มครองดังกล่าว หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าคุ้มครองให้แก่บุคคลใด ให้ผู้รับใบอนุญาตให้ค้าสัตว์ป่าคุ้มครองที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์ออกหนังสือกำกับการจำหน่ายสัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าคุ้มครองให้แก่บุคคลนั้น ทุกครั้งที่มีการจำหน่าย เว้นแต่เป็นการจำหน่ายซากของสัตว์ป่าคุ้มครองเพื่อนำไปบริโภค (ข้อ 22) ผู้รับใบอนุญาตให้ค้าสัตว์ป่าคุ้มครองที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์ต้องจัดทำบัญชีรับและจำหน่ายสัตว์ป่าคุ้มครอง (ข้อ 21)

การระบุไว้ใน พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ดูภาคผนวก) กฎกระทรวง พ.ศ. 2558¹⁵ กำหนดให้บุคคลใดที่ครอบครอง สัตว์ป่าที่ได้รับการคุ้มครองหรือซากสัตว์ป่าดังกล่าวหรือผลิตภัณฑ์จากสัตว์ดังกล่าวต้องรายงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หากอธิบดีพบว่าบุคคลใดครอบครองสัตว์ป่าที่มีชีวิตและเข้าหลักเกณฑ์ที่กำหนด อธิบดีสามารถออกใบอนุญาตชั่วคราวเพื่อ ครอบครองสัตว์ดังกล่าว อย่างไรก็ตามก็กฎกระทรวงไม่ได้กำหนดระยะเวลาของใบอนุญาตชั่วคราวไว้ หากอธิบดีพบว่าบุคคล ผู้ครอบครองสัตว์ที่มีชีวิตไม่สามารถเข้าหลักเกณฑ์ที่กำหนดได้ อธิบดีสามารถสั่งให้นำสัตว์ส่งไปยังสวนสัตว์หรือบุคคลอื่น ที่มีใบอนุญาตเพาะพันธุ์ได้ภายใน 120 วัน พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า อนุญาตการครอบครองแต่ไม่ใช่การมีกรรมสิทธิ์ เหนือสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง ดังนั้นการเปลี่ยนมือการครอบครองสัตว์ป่าหรือสัตว์จึงเป็นเพียงการส่งมอบการ ครอบครองไม่ใช่การโอนกรรมสิทธิ์ หากบุคคลใดไม่เปลี่ยนมือการครอบครองสัตว์ป่าไปยังสวนสัตว์หรือบุคคลผู้ถือใบอนุญาต เพาะพันธุ์ภายใน 120 วัน จะต้องส่งมอบสัตว์ดังกล่าวไปให้หน่วยงานราชการและสัตว์ที่ได้รับการคุ้มครองจะตกเป็น ของแผ่นดิน

ประกาศกระทรวงทรัพยากรฯ พ.ศ. 2558 กำหนดให้บุคคลใดที่ได้รับใบอนุญาตครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองจะต้อง ดูแลตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ในใบอนุญาต รวมทั้งการให้อาหารที่เหมาะสมเพียงพอ และป้องกันสัตว์จากอันตราย ความเจ็บป่วย ความเครียด และความกลัว¹⁶

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กำหนดให้การยึดสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองและซาก รัง หรือผลิตภัณฑ์ จากสัตว์เหล่านั้นซึ่งได้มาหรือครอบครองโดยฝ่าฝืนกฎหมายฉบับนี้ (มาตรา 58) การยึดจะกระทำได้เมื่อมีคำสั่งศาล ทั้งนี้ มาตรา 58 ยังกำหนดให้สัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองและผลิตภัณฑ์จากสัตว์เหล่านั้นซึ่งได้มาโดยผิดกฎหมายจะต้อง ถูกยึดและเมื่อถูกยึดแล้วให้ตกเป็นของแผ่นดิน นอกจากนี้ระเบียบของกรมป่าไม้ พ.ศ. 2540 ยังกำหนดให้สัตว์ป่าซึ่งเป็น ทรัพย์สินของแผ่นดินจะไม่สามารถขาย จำหน่ายออก หรือโอนได้¹⁷ ระเบียบดังกล่าวยังกำหนดว่าสัตว์ที่มีชีวิตจะต้องถูกส่ง ไปยังสถานอนุรักษ์สัตว์ป่าที่ใกล้ที่สุดเพื่อให้ได้รับการรักษาและส่งกลับสู่ธรรมชาติ ซากของสัตว์ที่ตายแล้วจะต้องถูกส่งไปยัง สถานอนุรักษ์สัตว์ป่าที่ใกล้ที่สุดเพื่อเก็บรักษา หากซากดังกล่าวเก็บรักษาไม่ได้ก็ต้องถูกทำลาย (ข้อ 5) ทั้งนี้ ข้อ 5 ยังบังคับ ใช้กับสัตว์ป่าทุกชนิดโดยไม่คำนึงว่าจะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองหรือไม่ อนึ่งหากพิจารณา ภายใต้อพ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ซึ่งกำหนดนิยามคำว่า “สัตว์ป่า” นั้น ระเบียบฉบับนี้ก็จะใช้กับชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิด ในประเทศไทยด้วย นอกจากนี้เขตสงวนหลักเกณฑ์เรื่องการยึดตัวอย่างพันธุ์ภายใต้มาตรา 8 ของอนุสัญญา (ดูรอบที่ 3)

¹⁵ ประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เรื่อง แบบและวิธีการแจ้งการครอบครอง แบบหนังสือกำกับการจำหน่าย การนำพยาน เอกสารหรือหลักฐานมาพิสูจน์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ การออกใบอนุญาตให้ครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองชั่วคราว การออกใบรับรองการครอบครอง ซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2558. รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca04/%ca04-2e-9999-update.pdf>

¹⁶ ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง ข้อกำหนดว่าด้วยการเลี้ยงดูสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2558 (2015). รายละเอียด ออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca04/%ca04-2e-2558-a0002.pdf>

¹⁷ ระเบียบกรมป่าไม้ ว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับสัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่าที่ตกเป็นของแผ่นดิน พ.ศ. 2540. รายละเอียดออนไลน์เป็น ภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web3.dnp.go.th/wildlifeweb/downloads/Regulation11.pdf>

กรอบที่ 3: บทบัญญัติของอนุสัญญา

“มาตรา VIII – มาตรการที่ประเทศภาคีต้องถือปฏิบัติ

4. ในกรณีที่ว่าอย่างพันธุ์ถูกยึดตามมาตรการในวรรค 1 ของมาตรานี้

- ก. ตัวอย่างพันธุ์จะต้องถูกมอบให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการของประเทศที่ทำการยึด
- ข. เมื่อได้หารือกับประเทศที่ส่งออกแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการต้องส่งตัวอย่างพันธุ์กลับไปยังประเทศนั้น โดยประเทศดังกล่าวจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง หรืออาจส่งไปยังศูนย์ช่วยเหลือ หรือสถานที่อื่นๆ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการได้เล็งเห็นแล้วว่าเหมาะสม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญานี้ และ
- ค. เจ้าหน้าที่ในการจัดการอาจขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการ หรือถ้าเห็นว่าจำเป็นก็อาจหารือกับคณะเลขาธิการเพื่อช่วยในการตัดสินใจตามความในวรรคย่อย (ข) รวมทั้ง การเลือกศูนย์ช่วยเหลือ หรือสถานที่อื่นๆ ด้วย”

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ควบคุมการประกอบกิจการสวนสัตว์โดยกำหนดให้บุคคลใดมีความประสงค์จะดำเนินกิจการสวนสัตว์จะต้องได้รับใบอนุญาต (มาตรา 29) สวนสัตว์จะต้องมีใบอนุญาตครอบครองสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง (มาตรา 19) การดำเนินการของสวนสัตว์จะต้องมีใบอนุญาตเพื่อที่จะผสมพันธุ์ชนิดสัตว์ที่สงวนหรือคุ้มครอง (มาตรา 18) บทบัญญัติเหล่านี้บังคับใช้กับสัตว์มีกระดูกสันหลังชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสซึ่งได้ขึ้นบัญชีภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ห้ามการครอบครองรังของสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง (มาตรา 21) แต่ควบคุมการครอบครองสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองประจําถิ่นในกรณีของการประกอบกิจการสวนสัตว์ (มาตรา 19 และ 30) ทั้งนี้กฎกระทรวง พ.ศ. 2540¹⁸ กำหนดกระบวนการสำหรับการขอรับใบอนุญาตเพื่อจัดตั้งและดำเนินกิจการสวนสัตว์ ทั้งนี้โดยกำหนดว่า:

- สวนสัตว์จะต้องจ้างนักวิทยาศาสตร์ด้านสัตว์ป่าและสัตวแพทย์
- ที่พักพิงจะต้องเหมาะสมกับขนาดและจำนวนสัตว์
- การแสดงของสัตว์ป่าจะต้องไม่เป็นการทารุณหรือทำร้ายสัตว์ และ
- สวนสัตว์จะต้องมีระบบการป้องกันมลภาวะและระบบรักษาความปลอดภัย

อย่างไรก็ดีกฎกระทรวงไม่ได้นิยามคำว่า “ทารุณ” หรือการ “ทำร้าย” และไม่ได้ให้รายละเอียดการพิจารณาถึงความ “เหมาะสม” ของที่พักพิง

¹⁸ กฎกระทรวง ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2540. รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca04/%ca04-2b-2540-009.pdf>

การพิจารณาการนำเข้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย

มาตรา 227 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้บุคคลได้รับการสันนิษฐานให้บริสุทธิ์ ทั้งยังกำหนดว่าหากมีข้อสงสัยว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงหรือไม่ กฎหมายได้ยกประโยชน์ให้ผู้ต้องหาในความสงสัยดังกล่าว ในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 12/2555 กำหนดข้อสันนิษฐานว่าบทบัญญัติของ พ.ร.บ. ขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 กำหนดการพิจารณาพิสูจนเป็นของกรรมการของนิติบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตาม พ.ร.บ. เป็นบทบัญญัติที่ไม่สามารถบังคับได้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดให้คู่กรณีฝ่ายที่กล่าวอ้างเป็นผู้นำสืบข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวหา ยกเว้นกรณีข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ไม่สามารถโต้แย้งได้ หรือยอมรับโดยฝ่ายตรงข้าม (มาตรา 84/1) มาตรา 15 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดว่า หากไม่มีบทบัญญัติบังคับแก่กระบวนการพิจารณาให้ใช้บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบังคับเท่าที่ใช้ได้

มาตรา 59 แห่ง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า มีบทบัญญัติที่เหมือนกันกับ พ.ร.บ. ขายตรงและตลาดแบบตรง ดังนั้นหากพิจารณาในบริบทของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 12/2555 แล้ว บทบัญญัติของ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ย่อมไม่สามารถใช้บังคับได้ บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะนำมาบังคับใช้เมื่อไม่มีกฎหมายอื่นใด บังคับใช้แก่กรณี เป็นไปได้ที่จะแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เพื่อให้มีการเปลี่ยนการพิจารณาโดยกำหนดให้ ผู้ค้าหรือบุคคลใดที่มีการครอบครองชนิดพันธุ์ที่ได้มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสเป็นผู้พิสูจน์ว่าพวกเขาได้รับ สัตว์ป่ามาอย่างถูกต้องกฎหมาย

กระบวนการส่งคืน

ในปี พ.ศ. 2550 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ออกระเบียบกำหนดการส่งสัตว์ป่ากลับถิ่นกำเนิด¹⁹ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานไซเตส (ดูกรอบที่ 3) ระเบียบดังกล่าวกำหนดให้ประเทศต้นทางของชนิดพันธุ์ที่ได้มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยที่ถูกยึด จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายการดูแลรักษาสัตว์ป่าดังกล่าวตั้งแต่วันที่ได้มีการยึด จนถึงวันที่ได้มีการส่งกลับประเทศ รวมทั้งค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการขนส่งกลับไปยังประเทศต้นทาง ภายใต้ระเบียบฉบับนี้ รัฐมนตรีมีอำนาจในการยกเว้นค่าใช้จ่ายดังกล่าวซึ่ง ระเบียบดังกล่าว ยังกำหนดให้ประเทศไทยไม่สามารถดำเนินการส่งกลับสัตว์ป่าได้จนกว่าสัตว์ป่าดังกล่าวตก เป็นของแผ่นดินแล้ว ซึ่งยังผลให้มีการนำบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ ในปี พ.ศ. 2558 กรมอุทยานแห่งชาติ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า แห่งชาติ ได้ยกเลิกระเบียบปี พ.ศ. 2550 เนื่องจากก่อให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างอำนาจของรัฐมนตรีและอธิบดีในการ กำหนดค่าใช้จ่ายอันเนื่องมาจากการดูแลและส่งกลับรวมถึงการยกเว้นค่าใช้จ่ายดังกล่าว ดังนั้นมีระเบียบสองฉบับที่เกี่ยวข้องกับการส่งสัตว์ป่ากลับคือ: ระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ว่าด้วยการปฏิบัติเกี่ยวกับของกลางในคดีความผิดเกี่ยวกับการป่าไม้ พ.ศ. 2533²⁰ และระเบียบกรมป่าไม้ ว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับสัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่าที่ตกเป็นของแผ่นดิน พ.ศ. 2540²¹

¹⁹ ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการส่งคืนสัตว์ป่ากลับประเทศถิ่นกำเนิด พ.ศ. 2550. รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://www.dnp.go.th/MFCD3/inoffice2008/0911.7-5360.pdf>

²⁰ รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: www.dnp9.com/dnp9/web1/file_editor/file/001/19.pdf

²¹ รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web3.dnp.go.th/wildlifeweb/downloads/Regulation11.pdf>

ในปี พ.ศ. 2552 มีการพบอูรังอุตังจำนวน 11 ตัว ริมถนนในจังหวัดภูเก็ต การส่งอูรังอุตังเหล่านี้กลับรวมทั้งสัตว์อื่นอีกสามตัวไม่เกิดขึ้นจนกระทั่งปี พ.ศ. 2558²² ฐานทางกฎหมายสำหรับการรักษาสัตว์เป็นเวลาห้าปีเกิดจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งควบคุมทรัพย์สินชนิดใดๆ โดยมาตรา 1327 กำหนดให้รัฐเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินใดๆ ที่ได้มาโดยผิดกฎหมายและเป็นผลให้ทรัพย์สินดังกล่าวต้องอยู่ในความดูแลของรัฐจนกว่าจะมีเจ้าของที่แท้จริงมาร้องคืน มาตรา 36 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้เจ้าของที่ขบด้วยกฎหมายมีสิทธิเรียกร้องขอคืนทรัพย์สินที่รัฐได้ยึดไว้ ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากไม่สามารถระบุตัวเจ้าของทรัพย์สินได้ รัฐจะต้องเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้เป็นเวลาห้าปี อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายอาญามีได้มีบทบัญญัติในลักษณะดังกล่าว ด้วยเหตุที่ไม่มีผู้เรียกร้องว่าเป็นเจ้าของที่แท้จริงในอูรังอุตังดังกล่าวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประเทศไทยจึงต้องเก็บรักษาทรัพย์สินดังกล่าวไว้เป็นเวลาห้าปีก่อนที่จะส่งคืนกลับไปได้ ภายใต้ระเบียบของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งใช้บังคับอยู่ในเวลานั้น ประเทศต้นทางจะต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายในการส่งคืน ในกรณีของอูรังอุตัง มีการใช้วิธีการทางทูตเพื่อขอยกเว้นที่จะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่าย

ภายใต้มาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากทรัพย์สินที่ถูกยึดสามารถเนาเสียได้ซึ่งหากหน่วยงานได้รับความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายจะเป็นเกินส่วนกับค่าของทรัพย์สิน รัฐอาจขายทรัพย์สินนั้นผ่านการขายทอดตลาด ทั้งนี้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า มีการอ้างอิงถึงการจำหน่ายสัตว์ป่าออก อนึ่ง ทั้งไซเตสและ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่ได้ให้ความหมายของการ “จำหน่ายออก” ในกรณีของสัตว์ป่าไว้ มาตรา 32 ห้ามวิธีซึ่งบุคคลผู้เลิกกิจการสวนสัตว์จำหน่ายสัตว์ป่าออก เมื่อรัฐยกเลิกใบอนุญาตครอบครองสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง มาตรา 43 กำหนดเวลา 90 วันซึ่งบุคคลที่ถูกยกเลิกใบอนุญาตจะต้องจำหน่ายสัตว์ออก ระเบียบปี พ.ศ. 2540 ซึ่งควบคุมสัตว์ป่าให้กรรมสิทธิ์ตกเป็นของแผ่นดิน โดยให้อธิบดีของกรมอุทยานแห่งชาติ มีอำนาจในการตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณามูลค่าของสัตว์ป่าซึ่งเพาะพันธุ์ในประเทศไทยรวมทั้งซากของสัตว์เช่นว่า ซึ่งสามารถขายทอดตลาดออกได้ (ข้อ 8)²³ จนถึงปัจจุบัน กรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังไม่มีกรรมการดังกล่าว นอกจากนี้ยังไม่มีบทบัญญัติตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กำหนดเรื่องการประเมินมูลค่าของสัตว์ป่าที่ไม่ได้เพาะพันธุ์

บทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะใช้บังคับกับกรณีที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เฉพาะ ดังนั้น มีความเป็นไปได้ในการแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โดยกำหนดให้ สัตว์ป่าที่ถูกนำเข้ามาโดยผิดกฎหมายจะต้องส่งกลับโดยเร็วที่สุดเท่าที่เป็นไปได้โดยคำนึงถึงมาตรการการดูแลสุขภาพและความปลอดภัยของสัตว์

บทบัญญัติกฎหมายปัจจุบัน ที่อาจใช้ควบคุมการค้าสัตว์ตามบัญชีไซเตสโดยผิดกฎหมาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

- หมวด 2 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดเรื่องกรรมสิทธิ์ของสัตว์ป่า:
- ภายใต้บทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง สัตว์ป่าถือว่าไม่มีเจ้าของตราบเท่าที่ยังเป็นอิสระ

²² วิภาจโยธิน, ประเทศไทยส่งกลับอูรังอุตัง 14 ตัวคืนแก่อินโดนีเซีย.บางกอกโพสต์.27 สิงหาคม 2558. <http://www.bangkokpost.com/news/asean/670416/thailand-to-return-14-orangutans-to-indonesia>. เข้าเมื่อ 1 กันยายน 2558

²³ ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง ข้อกำหนดว่าด้วยการเลี้ยงดูสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2558 (2015). รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca04/%ca04-2e-2558-a0002.pdf>

- สัตว์ป่าในสวนสัตว์และปลาในบ่อหรือแหล่งน้ำปิดถือว่าไม่ใช่สัตว์ไม่มีเจ้าของ
- สัตว์ป่าที่คนจับได้นั้น ถ้ามันกลับคืนอิสระและเจ้าของไม่ติดตามโดยพลัน หรือเลิกติดตามเสียแล้ว ท่านว่าไม่ใช่สัตว์ไม่มีเจ้าของ
- สัตว์ซึ่งเลี้ยงเชื่องแล้ว ถ้ามันทิ้งที่ไปเลยถือว่าไม่มีเจ้าของ (มาตรา 1320)

ทั้งนี้กฎหมายกำหนดให้บทบัญญัติเรื่องกรรมสิทธิ์ของสัตว์ป่าขึ้นอยู่กับกฎหมายเฉพาะซึ่งในกรณีนี้หมายถึง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าและกฎเกณฑ์ที่ออกภายใต้กฎหมายดังกล่าว

หมวด 3 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดนิยามคำว่า “ครอบครอง” ภายใต้กฎหมายไทย ซึ่งบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการค้าสัตว์ปาดังนี้:

- บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินโดยเจตนาจะยึดถือเพื่อตน บุคคลนั้นได้ซึ่งสิทธิครอบครอง (มาตรา 1367)
- บุคคลอาจได้มาซึ่งสิทธิครอบครองโดยผู้อื่นยึดถือไว้ให้ (มาตรา 1368)
- บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินไว้ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บุคคลนั้นยึดถือเพื่อตน (มาตรา 1369)
- ผู้ครอบครองนั้น ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าครอบครองโดยสุจริตโดยความสงบและโดยเปิดเผย (มาตรา 1370)
- ถ้าพิสูจน์ได้ว่าบุคคลใดครอบครองทรัพย์สินเดียวกันสองคราว ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นได้ครอบครองติดต่อกันตลอดเวลา (มาตรา 1371)
- สิทธิซึ่งผู้ครอบครองใช้ในทรัพย์สินที่ครอบครองนั้น ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นสิทธิซึ่งผู้ครอบครองมีตามกฎหมาย (มาตรา 1372)
- การโอนไปซึ่งการครอบครองนั้นย่อมทำได้โดยส่งมอบทรัพย์สินที่ครอบครอง (มาตรา 1378)

บทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ใช้กับในกรณีที่เป็นการครอบครองโดยถูกกฎหมายเท่านั้น และไม่บังคับใช้กับกรณีการครอบครองสัตว์ป่าโดยผิดกฎหมาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (มาตรา 1303) กำหนดว่า ถ้าบุคคลหลายคนเรียกเอาสิ่งหามทรัพย์สินเดียวกัน โดยอาศัยหลักกรรมสิทธิ์ต่างกัน ถ้าทรัพย์สินตกอยู่ในครอบครองของบุคคลใด บุคคลนั้นมีสิทธิยิ่งกว่าบุคคลอื่น ๆ แต่ต้องได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยมีคำตอบแทนและได้รับการครอบครองโดยสุจริต อย่างไรก็ตามมิให้ใช้มาตรานี้บังคับกับทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำผิด ซึ่งหากเป็นกรณีดังกล่าวจะมีการนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญามาบังคับใช้

ประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ภายใต้ประมวลกฎหมายอาญา ทรัพย์สินใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ให้รับเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นของผู้กระทำความผิด และมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ (มาตรา 32) ในการรับทรัพย์สินศาลมีอำนาจรับทรัพย์สินเว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด (มาตรา 33) บรรดาทรัพย์สินซึ่งได้ให้เพื่อจงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด ให้รับเสียทั้งสิ้น เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด (มาตรา 34) ทรัพย์สินซึ่งศาลพิพากษาให้รับให้ตกเป็นของแผ่นดินแต่ศาลจะพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้หรือทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้ (มาตรา 35) ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดสามารถให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน แต่คำขอของเจ้าของแท้จริงนั้นจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด อย่างไรก็ตามในกรณีที่สัตว์ป่าถูกส่งคืนประเทศไปแล้วจะไม่สามารถขอคืนได้ (มาตรา 36)

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เจ้าพนักงานมีหน้าที่ยึดวัตถุใดๆ (ซึ่งควรจะมีถึงสัตว์ป่าด้วย) ซึ่งอาจใช้เป็นหลักฐานและสามารถรักษาวัตถุดังกล่าวจนกว่าคดีจะถูกตัดสิน หากการครอบครองวัตถุดังกล่าวไม่เป็นความผิด เจ้าของสามารถร้องขอคืนแต่จะต้องวางประกันเพื่อยืนยันว่าวัตถุดังกล่าวจะสามารถมาใช้เป็นหลักฐานได้ (มาตรา 85)

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐานตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดว่า พยานวัตถุจะต้องนำมาแสดงต่อศาล อย่างไรก็ตามหากพยานวัตถุไม่สามารถนำมาแสดงได้เนื่องจากลักษณะของพยานวัตถุดังกล่าว ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการรับฟังรายงานเกี่ยวกับพยานวัตถุดังกล่าวได้ (มาตรา 241) ตัวอย่างเช่น ในทางปฏิบัติบทที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ซึ่งเจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติได้ปล่อยกลับสู่ธรรมชาติโดยทันทีที่สามารถแสดงรูปถ่ายแทนที่ในศาลได้ นอกจากนี้สัตว์ป่าชนิดอื่นอาจนำเข้าไปตรวจร่างกายก่อนปล่อยไป

พ.ร.บ. การส่งออก และการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522

อธิบดีกรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์เป็นสมาชิกของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจกำกับดูแล มากกว่าจะมีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย

ภายใต้ พ.ร.บ. การส่งออก และการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 กรมการค้าต่างประเทศมีอำนาจในการออกประกาศเพื่อควบคุมการนำเข้าและส่งออกสินค้า ซึ่งสัตว์ป่าถือเป็น “สินค้า” ชนิดหนึ่งซึ่งกรมการค้าต่างประเทศสามารถห้ามการนำเข้าและส่งออกสัตว์ป่าได้ ในปี พ.ศ. 2509 กรมการค้าต่างประเทศ (ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่ากรมการเศรษฐกิจ) ได้ออกกฎกระทรวงการส่งออกสินค้า (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2509²⁴ ซึ่งกำหนดใบอนุญาตส่งออกสำหรับการส่งออกสัตว์ป่าที่กำหนดภายใต้กฎกระทรวง กฎกระทรวงดังกล่าวยังบังคับใช้อยู่²⁵ โดยที่กฎกระทรวงฉบับนี้กำหนดให้ชะนี แต่เนื่องจากไม่ได้ระบุประเภทของชะนีจึงคาดว่าหมายถึงชะนีทุกชนิดแม้ว่าจะเป็นชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยก็ตาม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ตามไม่มีทางไม่ถูกรวม ภายใต้กฎกระทรวงฉบับนี้ อีกทั้งกฎกระทรวงฉบับนี้กำหนดห้าม:

- ชนิดพันธุ์บางประเภทซึ่งได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎเกณฑ์ที่ออกโดย พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และตามบัญชีไซเตส
- สัตว์ทุกชนิดพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองในประเทศไทยซึ่งไม่ถูกรวมตามบัญชีไซเตส
- ชนิดพันธุ์บางประเภทซึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองในประเทศไทยแต่อยู่ตามบัญชีไซเตส และ
- สัตว์สามชนิดพันธุ์ซึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองในประเทศไทยและไม่อยู่ตามบัญชีไซเตส

เจ้าหน้าที่ของกรมการค้าต่างประเทศยืนยันว่ากฎกระทรวงฉบับนี้ยังมีผลบังคับใช้ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติกรมการค้าต่างประเทศจะไม่ออกใบอนุญาตนำเข้าส่งออกสัตว์ป่า ผู้นำเข้าและผู้ส่งออกสัตว์ป่าจะต้องยื่นขอใบอนุญาตจากกรมอุทยานแห่งชาติ

อำนาจของเจ้าหน้าที่ศุลกากรภายใต้ พ.ร.บ.ศุลกากร ในการปราบปรามการลักลอบสามารถดำเนินการค้น ยึดและจับซึ่งใช้กับกรณีการนำเข้า ส่งออก นำผ่านด้วย (มาตรา 14/1) หากมีเหตุให้ควรสงสัยว่าความผิดภายใต้กฎหมายฉบับนี้ได้ถูกกระทำขึ้น และเจ้าหน้าที่ศุลกากรและเจ้าพนักงาน (ซึ่งรวมถึงเจ้าหน้าที่สัตว์ป่า) มีอำนาจในการยึดสิ่งของทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเพื่อใช้เป็นหลักฐาน (มาตรา 24) ความผิดสำหรับการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านสินค้าต้องห้ามมีโทษจำ

²⁴ รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://www.dft.go.th/th-th/แสดงเนื้อหา/ArticleId/2660/-7-2509-26-2509>

²⁵ อ้างอิงตามกรมการค้าต่างประเทศ ดู: <http://www.dft.go.th/th-th/%E0%B8%81%E0%B8%8E%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A2/cid/1281> (ภาษาไทย)

คุกไม่เกิน 10 ปี หรือปรับไม่เกินห้าเท่าของมูลค่าสินค้า หรือทั้งจำทั้งปรับ รวมทั้งสินค้าดังกล่าวรวมทั้งที่บรรจุและเครื่องยนต์ที่ใช้ในการขนส่งจะถูกลดด้วย

บุคคลใดประสงค์จะนำเข้า ส่งออก นำผ่าน สัตว์ป่าจะต้องมีใบอนุญาตสามชนิด โดยฉบับแรกจากกรมอุทยานแห่งชาติฯ ฉบับสองจากกรมศุลกากร และอีกฉบับจากสถานกักกันโรคจากท่าที่เข้า²⁶ คำสั่งกระทรวงพาณิชย์ พ.ศ. 2546²⁷ให้อำนาจอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ มีอำนาจให้ใบอนุญาตการนำเข้าและส่งออกช้างเอเชีย *Elephas maximus* คำสั่งดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงชนิดสัตว์ป่าอื่นและกระทรวงพาณิชย์ไม่ได้ออกคำสั่งอื่นใดอีกเกี่ยวกับการส่งออกสัตว์ป่าชนิดอื่น ในปี พ.ศ. 2549 กระทรวงพาณิชย์ได้ออกกฎกระทรวงว่าด้วยการส่งออกข้าว ช้าง และไม้ พ.ศ. 2549²⁸ ซึ่งกำหนดให้มีการรับใบอนุญาตในการส่งออกช้างเอเชีย ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องและซากช้างเอเชีย

พ.ร.บ. ศุลกากร พ.ศ. 2469 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2557

อธิบดีกรมศุลกากรเป็นสมาชิกของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ

พ.ร.บ. ศุลกากร (มาตรา 24) ไม่ได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานกรมอุทยานแห่งชาติฯไว้โดยเฉพาะ แต่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (มาตรา 2) กำหนดถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารให้มีอำนาจในการป้องกันอาชญากรรมและจับกุมโดยรวมถึงเจ้าพนักงานกรมอุทยานแห่งชาติฯด้วย เจ้าพนักงานกรมอุทยานแห่งชาติฯไม่มีอำนาจภายใต้ พ.ร.บ. ศุลกากร และในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ศุลกากรก็ไม่มีอำนาจภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติหากเจ้าหน้าที่ศุลกากรตรวจพบสัตว์ป่าหรือซากก็จะใช้อำนาจการยึดตามกฎหมายศุลกากรและติดต่อเจ้าพนักงานกรมอุทยานแห่งชาติฯเพื่อดำเนินการภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

หมวด 5 แห่ง พ.ร.บ. ศุลกากร ซึ่งควบคุมการลักลอบกำหนดให้เจ้าหน้าที่ศุลกากร เจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ปกครองสามารถตรวจยึดสิ่งของใดๆ เมื่อใดและที่ใดก็ได้ (มาตรา 24) ภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (มาตรา 85) เจ้า

²⁶ พ.ร.บ. โรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2558 มาตรา 31 กำหนดว่า “ผู้นำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านราชอาณาจักรซึ่งสัตว์หรือซากสัตว์ ต้องได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายทุกครั้งให้นำเข้าส่งออกหรือนำผ่านราชอาณาจักร การขออนุญาต การออกใบอนุญาต และวิธีการนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่าน ราชอาณาจักรให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีประกาศกำหนด.” มาตรา 4 กำหนดนิยามคำว่า “สัตว์” หมายถึง (1) ช้าง ม้า โค กระบือ ลา ล่อ แพะ แกะ กวาง สุนัข หมูป่า สุนัข แมว กระจง ลิง ชะนี และให้หมายความรวมถึงน้ำเชื้อสำหรับผสมพันธุ์ และเอ็มบริโอของสัตว์เหล่านี้ด้วย (2) สัตว์ปีกจำพวกนก ไก่ เป็ด ห่าน และให้หมายความรวมถึงน้ำเชื้อสำหรับผสม พันธุ์ และไข่สำหรับใช้ทำพันธุ์ด้วย (3) สัตว์ชนิดอื่นตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด และให้หมายความรวมถึงน้ำเชื้อ สำหรับผสมพันธุ์ เอ็มบริโอ และไข่สำหรับใช้ทำพันธุ์ของสัตว์ชนิดนั้นด้วย” รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%c330/%c330-20-2558-a0001.pdf>. กฎกระทรวง กำหนดชนิดสัตว์ชนิดอื่นตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2546 กำหนดชนิดสัตว์ซึ่งเป็นสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองไว้หลายชนิดแต่ไม่รวมถึงลิงไม่มีหาง รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%c330/%c330-2b-2546-a0002.pdf>. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ โดยกรมปศุสัตว์ได้ออก ประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการนำเข้าสัตว์หรือซากสัตว์ผ่านด่านกักกันสัตว์ พ.ศ.2558 กำหนดให้การขออนุญาตจะต้องส่งไปที่ด่านกักกันสัตว์ รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%c330/%c330-2e-2558-a0015.pdf>. สำหรับรายละเอียดภาษาอังกฤษโปรดดู : http://aqi.dld.go.th/th/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=73&Itemid=119

²⁷ คำสั่งกระทรวงพาณิชย์ ที่ 121 พ.ศ. 2546 เรื่อง: การโอนอำนาจการออกใบอนุญาตการส่งออกช้าง

²⁸ สำหรับรายละเอียดภาษาไทยโปรดดู : <http://www.dft.go.th/th-th/แสดงเนื้อหา/ArticleId/2087/-2549-17-2549>

หน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ปกครองซึ่งรวมถึงเจ้าพนักงานกรมอุทยานแห่งชาติสามารถยึดสิ่งของซึ่งได้ผ่านการตรวจสอบศุลกากร แต่ไม่มีหลักฐานการผ่านเข้ามา ทรัพย์สินที่ได้ตรวจยึดภายใต้กฎหมายศุลกากรจะถูกนำไปที่สำนักงานที่ใกล้ที่สุด (มาตรา 25) ในทางปฏิบัติการยึดสัตว์ป่าจะถูกนำไปยังเจ้าพนักงานกรมอุทยานแห่งชาติฯ ในกรณี พ.ร.บ. ศุลกากร อนุญาตให้เจ้าของของทรัพย์สินที่ถูกยึดสามารถรับคืนได้ภายใน 30 วันมิเช่นนั้นจะตกเป็นของแผ่นดินโดยไม่คำนึงว่ากรมศุลกากรได้ดำเนินคดีอาญาหรือไม่ (มาตรา 24) เช่นเดียวกับมาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ร.บ. ศุลกากร กำหนดให้การยึดทรัพย์สินที่เน่าเสียได้หรือหากการรักษาไว้จะมีความเสี่ยงที่จะก่อความเสียหาย หรือก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายอันเกี่ยวกับการรักษาซึ่งไม่สมเหตุผล อธิบดีกรมศุลกากรสามารถมีคำสั่งให้ขายผ่านการขายทอดตลาดก่อนที่ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน (มาตรา 25) พ.ร.บ. ศุลกากร กำหนดให้บุคคลใดนำเข้า ส่งออก เก็บ หรือขนส่งสินค้าต้องห้ามจะต้องโทษปรับสี่เท่าของมูลค่าสินค้าเหล่านั้นและจำคุกเป็นเวลาไม่เกิน 10 ปี (มาตรา 27)

หากมีการกระทำใดๆ อันเกี่ยวกับสัตว์หรือพืชซึ่งผิดกฎหมายของรัฐซึ่งเป็นภาคีในความตกลงกับประเทศไทย รัฐที่เกิดการละเมิดกฎหมายดังกล่าวอาจเรียกให้ประเทศไทยส่งกลับสัตว์หรือพืช ในกรณีดังกล่าวเจ้าหน้าที่ศุลกากรจะต้องส่งคืนไปยังรัฐดังกล่าวตามที่ได้มีความตกลง อย่างไรก็ตามมาตรานี้อาศัยหลักต่างตอบแทนซึ่งหมายความว่าหากประเทศไทยพบว่า สัตว์หรือพืชได้ถูกนำออกไปนอกประเทศ ก็จะสามารถร้องขอให้ประเทศปลายทางส่งกลับมายังประเทศไทยได้ กรมศุลกากร จะดำเนินการดังกล่าวหากการกระทำดังกล่าวผิดกฎหมายของประเทศไทยหรือผิดกฎหมายของทั้งสองประเทศ แต่ถ้า การกระทำดังกล่าวผิดเฉพาะกฎหมายของรัฐนั้นเพียงอย่างเดียว ประเทศไทยจะดำเนินการเฉพาะการส่งสัตว์และพืชกลับ และให้ประเทศดังกล่าวดำเนินคดีเอง (มาตรา 37) ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ศุลกากรจะส่งสัตว์ป่าทั้งหมดที่ยึดได้ไปยัง เจ้าพนักงาน กรมอุทยานแห่งชาติฯ และกรมอุทยานแห่งชาติฯจะเป็นผู้ดำเนินการส่งกลับ

หากเจ้าหน้าที่ศุลกากรมีเหตุอันควรสงสัยว่าเรือขนส่งที่ผ่านประเทศไทยอาจมีสิ่งผิดกฎหมาย สามารถดำเนินการตรวจค้นโดยไม่ต้องมีหมายได้ หากพบว่าเรือดังกล่าวมีสิ่งผิดกฎหมายเจ้าหน้าที่ศุลกากรจะต้องยึดและภายใต้กรณีเฉพาะ อธิบดีอาจกำหนดให้ส่งสินค้าผิดกฎหมายกลับไปยังผู้ส่งออกหรือทำลาย (มาตรา 58) พ.ร.บ. ศุลกากร ไม่ได้กำหนดให้ อธิบดีมีอำนาจในการเลือกวิธีทางอื่นนอกจากส่งคืนหรือทำลาย

พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556

พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ กำหนดนิยามคำว่า “ความผิดร้ายแรง” หมายถึง ความผิดอาญาที่กฎหมายกำหนดโทษจำคุกขั้นสูงสุดตั้งแต่สี่ปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น (มาตรา 3)

กฎหมายดังกล่าวนิยามคำว่า “องค์กรอาชญากรรม” หมายถึงคณะบุคคลตั้งแต่สามคนขึ้นไปที่รวมตัวกันช่วงระยะเวลาหนึ่งและร่วมกันกระทำการใด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระทำความผิดร้ายแรงและเพื่อได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางการเงิน ทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์ทางวัตถุอย่างอื่นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม (มาตรา 3)

ภายใต้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ อาชญากรรมที่ถือว่าเป็น “อาชญากรรมข้ามชาติ” จะต้องดำเนินการโดยองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติและ

- ความผิดที่กระทำในเขตแดนของรัฐมากกว่าหนึ่งรัฐ
- ความผิดที่กระทำในรัฐหนึ่ง แต่การเตรียม การวางแผน การสั่งการ การสนับสนุน หรือการควบคุมการกระทำ ความผิดได้กระทำในอีกรัฐหนึ่ง
- ความผิดที่กระทำในรัฐหนึ่ง แต่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมที่มีการกระทำความผิดมากกว่าหนึ่งรัฐ
- ความผิดที่กระทำในรัฐหนึ่ง แต่ผลของการกระทำที่สำคัญเกิดขึ้นในอีกรัฐหนึ่ง (มาตรา 3)

บุคคลใดกระทำการดังต่อไปนี้ถือว่ากระทำความผิดในฐานะมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ:

- เป็นสมาชิกหรือเป็นเครือข่ายดำเนินงานขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ
- สมคบกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อกระทำความผิดร้ายแรงอันเกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ
- มีส่วนร่วมกระทำการใดๆ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมในกิจกรรมหรือการดำเนินการขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ โดยรู้ถึงวัตถุประสงค์และการดำเนินกิจกรรมหรือโดยรู้ถึงเจตนาที่จะกระทำความผิดร้ายแรงขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติดังกล่าว
- จัดการ ส่งการ ช่วยเหลือ ยุยง อำนาจความสะดวก หรือให้คำปรึกษาในการกระทำความผิดร้ายแรงขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ โดยรู้ถึงวัตถุประสงค์และการดำเนินกิจกรรม หรือโดยรู้ถึงเจตนาที่จะกระทำความผิดร้ายแรงขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติดังกล่าว (มาตรา 5)

โทษสำหรับการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติคือจำคุกตั้งแต่ 4 ถึง 15 ปี หรือปรับตั้งแต่ 80 000 ถึง 300 000 บาท (2 302–8 633 ดอลลาร์) หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 25)

พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการเข้าไป ค้นหา และยึดเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่ามีสิ่งผิดกฎหมายซ่อนอยู่ (มาตรา 14) เช่นเดียวกับมาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และมาตรา 25 แห่ง พ.ร.บ. ศุลกากร พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ กำหนดให้หากในกรณีที่ทรัพย์สินไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษาไว้ หรือหากเก็บรักษาไว้จะเป็นภาระแก่ทางราชการมากกว่าการนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น พนักงานสอบสวนอาจนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดก็ได้ (มาตรา 15)

ภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โทษทางอาญาสำหรับการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสโดยไม่มีใบอนุญาตมีโทษจำคุกสูงสุดสี่ปี ซึ่งถือว่าเป็นอาชญากรรมร้ายแรงภายใต้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ หากผู้กระทำความผิดเข้าข่ายการกระทำความผิดภายใต้นิยามของ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ โดยเข้าร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ โทษในการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมายก็จะเพิ่มมากขึ้นภายใต้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ เมื่อเทียบกับ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า อย่างไรก็ตาม การที่ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ อนุญาตให้มีการนำทรัพย์สินจากการยึดออกขายทอดตลาดได้นั้น ไม่เหมาะสมกับสัตว์ที่มีชีวิต

พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2558

พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน²⁹ กำหนด “ความผิดมูลฐาน” รวมถึงความผิดที่:

- เกี่ยวกับการลักลอบตาม พ.ร.บ. ศุลกากร
- เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ และ
- เกี่ยวกับการใช้โดยผิดกฎหมาย การมีไว้หรือครอบครองซึ่งทรัพย์สินอาชญากรรมหรือการใช้ทรัพย์สินอาชญากรรมอย่างผิดกฎหมายเพื่อประโยชน์ทางการค้า (มาตรา 3 (7) (10) และ (14) ตามลำดับ)

²⁹ สำหรับรายละเอียดภาษาอังกฤษโปรดดู : <http://www.amlo.go.th/amlofarm/farm/en/files/AMLA%20No%201-5.pdf>

พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นิยามคำว่า “ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด” หมายถึง เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินหรือจากการสนับสนุนหรือช่วยเหลือ การกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินและให้รวมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้หรือ สนับสนุนการกระทำความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงิน ไม่ว่าทรัพย์สินจะมีการจำหน่าย จ่าย โอน หรือเปลี่ยนแปลง ไปกี่ครั้งและไม่ว่าจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลใด โอนไปเป็นของบุคคลใด หรือปรากฏหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็น ของบุคคลใด (มาตรา 3) ระเบียบ พ.ศ. 2556 กำหนดความหมายของ “ทรัพย์สิน” หมายถึง ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินที่ไม่ใช่เป็นเงิน และศาลมีคำสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน รวมทั้งดอกผลของทรัพย์สินดังกล่าวที่เกิดขึ้นภายหลังที่ศาลมีคำสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน³⁰

พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นิยามการกระทำความผิดฐานฟอกเงินโดยรวมถึง:

- โอน รับโอน หรือเปลี่ยนแปลงทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเพื่อชุกซ่อนหรือปกปิดแหล่งที่มาของ ทรัพย์สินนั้น หรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไม่ว่าก่อน ขณะหรือหลังการกระทำความผิด มิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษ น้อยลงในความผิดมูลฐาน หรือ
- กระทำด้วยประการใดๆ เพื่อปกปิดหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริงการได้มาแหล่งที่ตั้ง การจำหน่าย การโอน การได้สิทธิใดๆ ซึ่งทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด
- ได้มา ครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สิน โดยรู้ในขณะที่ได้มา ครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สินนั้นว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้อง การกระทำความผิด (มาตรา 5)

โทษสำหรับการกระทำความผิดฐานฟอกเงินคือจำคุกตั้งแต่หนึ่งถึง 10 ปี หรือปรับตั้งแต่ 20 000 ถึง 200 000 บาท (575 - 5 755 ดอลลาร์) หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 60)

หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าอาจมีการโอน จำหน่าย ยักย้าย ปกปิด หรือซ่อนเร้นทรัพย์สินใดที่เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้อง การกระทำความผิด คณะกรรมการตามกฎหมายนี้มีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวมีกำหนดไม่เกิน 90 วัน (มาตรา 48) ในกรณีที่ปรากฏหลักฐานเป็นที่เชื่อได้ว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ให้เลขาธิการส่ง เรื่องให้พนักงานอัยการพิจารณาเพื่อยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินโดยเร็ว (มาตรา 49) หาก ไม่มีการดำเนินคดี พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กำหนดให้เจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวมาขอคืนทรัพย์สินได้ภายใน ระยะเวลา 2 ปี ก่อนที่จะโอนไปยังกองทุนป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (มาตรา 49)

พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กำหนดในกรณีที่ศาลเห็นว่าทรัพย์สินตามคำร้องไม่เป็นทรัพย์สินที่ เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ให้ศาลสั่งคืนทรัพย์สินนั้น และในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าไม่มีผู้ใดขอรับคืนทรัพย์สินภายในสองปีนับ แต่วันที่ศาลมีคำสั่งดังกล่าว ให้สำนักงานนำทรัพย์สินนั้นส่งเข้ากองทุนป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (มาตรา 51/1) ระเบียบ พ.ศ. 2556 กำหนดให้เมื่อทรัพย์สินไม่สามารถขายได้เนื่องจากธรรมชาติของทรัพย์สินนั้น ปง. จะต้องทำสินค้า จากทรัพย์สินดังกล่าวเพื่อเป็นหลักฐานและรายงานแก่กระทรวงการคลัง (ข้อ 5/7) พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน มีบทบัญญัติเช่นเดียวกับมาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และมาตรา 25 แห่ง พ.ร.บ. ศุลกากร ซึ่งอนุญาต ให้ทรัพย์สินสามารถขายได้โดยการขายทอดตลาดหากไม่เหมาะสมที่จะรักษาไว้หรือการรักษาไว้จะก่อการอย่างไม่เหมาะสม (มาตรา 57)

³⁰ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการดำเนินการกับทรัพย์สินที่ศาลมีคำสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดินตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและ ปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2556. รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%bb40/%bb40-2g-2556-a0009.pdf>

พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กำหนดว่าเมื่อมีกฎหมายอื่นใช้กับทรัพย์สิน ซึ่งในกรณีดังกล่าวคือกรณีตัวอย่างพันธุ์ แต่ไม่มีการดำเนินการใดๆ ภายใต้กฎหมายเช่นว่าและการกระทำความผิดเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ อาจจะมีการดำเนินการได้ตาม พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (มาตรา 58)

โทษขั้นต่ำของการฟอกเงินภายใต้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ไม่เพียงพอที่จะถือว่าเป็นความผิดร้ายแรงตาม พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ อย่างไรก็ตามมาตรา 5 แห่ง พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กำหนดช่องทางการบังคับใช้กับกรณีของการครอบครองสัตว์ป่าผิดกฎหมาย บทบัญญัติแห่ง พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กับทั้งบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ร.บ. ศุลกากร และ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ต่างก็กำหนดให้มีการขายทอดตลาดได้ในกรณีที่รัฐไม่สามารถเก็บรักษาได้ ซึ่งไม่มีความเหมาะสมในบริบทของสัตว์ป่า ในทางปฏิบัติสัตว์ป่า ใดๆ ที่มีการยึดจะถูกส่งไปยังเจ้าหน้าที่สัตว์ป่า

พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ กำหนดนิยามคำว่า “สัตว์” หมายความว่า สัตว์ทุกชนิด ตลอดจนส่วนต่างๆ ของสัตว์ สิ่งที่เกิดจากสัตว์ และสิ่งที่สัตว์ทำขึ้น” (มาตรา 4) กฎหมายดังกล่าวห้ามการกระทำอันเกี่ยวข้องกับสัตว์ดังต่อไปนี้:

- นำสัตว์ออกไปจากอุทยานแห่งชาติ หรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์
- นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใดๆ เข้าไปในอุทยานแห่งชาติ และ
- ส่งเสียงอื้อฉาวหรือกระทำการอื่นอันเป็นการรบกวน หรือเป็นที่เดือดร้อนรำคาญแก่คนหรือสัตว์ (มาตรา 16)

ประกาศ พ.ศ. 2558 ของกรมอุทยานแห่งชาติ³¹ ใช้กับสัตว์ที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติ รวมทั้งสัตว์น้ำและไม่จำกัดว่าเป็นสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองหรือไม่ ประกาศดังกล่าวกำหนดห้ามบุคคลใดๆ รบกวน ทำร้าย หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสัตว์โดยจะต้องรับโทษตาม พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ

บทบัญญัติแห่ง พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ และประกาศ พ.ศ. 2558 สามารถใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการบังคับใช้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ในส่วนที่เป็นบทบัญญัติที่ห้ามการค้าชะนีซึ่งชนิดที่ได้รับการคุ้มครองในประเทศไทยโดยหากว่าสัตว์ดังกล่าวถูกนำออกจากอุทยานแห่งชาติ ในกรณีที่มีการนำออกจากอุทยานแห่งชาติบทบัญญัตินี้สามารถใช้เป็นฐานในการควบคุมการค้าชนิดสัตว์ประจำถิ่นตามบัญชีไซเตส แต่ไม่สามารถใช้ได้ในการควบคุมการค้าชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตส

³¹ ประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เรื่อง ห้ามกระทำการใดๆ อันเป็นการรบกวน เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือทำอันตรายกับสัตว์ต่างๆ ทุกชนิดในอุทยานแห่งชาติ ลงวันที่ 11 สิงหาคม 2558. รายละเอียดออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%cd10/%cd10-2e-2558-a0005.pdf>

© Claire beaustel/TRAFFIC

อุรังอุตัง *Pongo* spp. และชิมแปนซี *Pan troglodytes* ที่สวนสนุกในประเทศไทย

© TRAFFIC

ชิมแปนซี *Pan troglodytes* ซึ่งถูกนำมาถ่ายรูปรูปกับผู้อื่นเพื่อชมสวนสัตว์ในประเทศไทย

บทสรุป

ด้วยเหตุที่ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่ระบุให้ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสได้รับการคุ้มครองภายในประเทศ ประเทศไทยจึงไม่สามารถควบคุมการค้าสัตว์ตามบัญชีไซเตสได้ทั้งในระดับระหว่างประเทศและภายในประเทศ ตัวอย่างเช่น พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่กำหนดถึงกรณีที่ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย ถูกทอดทิ้งดังที่เกิดขึ้นกับอูรังอุตังที่พบใกล้จังหวัดภูเก็ต หนึ่ง พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งมีผลเมื่อ พ.ศ. 2556 และ 2558 ตามลำดับ ได้สนับสนุนการบังคับใช้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ในการนี้ประเทศไทยจะต้องพิจารณาให้การแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ให้สามารถแก้ไขปัญหาช่องว่างที่เกิดขึ้นและเสริมสร้างการบังคับใช้กฎหมายโดยสร้างความสอดคล้องกันในตัวบทบัญญัติ และกำหนดกลไกการร่วมมือระหว่างภาครัฐซึ่งดูแลบังคับใช้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ได้พิจารณา พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และข้อเสนอแนะการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวในเชิงบทบัญญัติโดยร่วมพิจารณากับกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในเรื่องการค้าสัตว์ป่าในประเทศไทย ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้อ้างอิงถึงการแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โดยจะเกี่ยวข้องกับประเด็นเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการครอบครองและการค้าชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสซึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายไทย

1. นิยามปัจจุบันของคำว่า “ค้า” ภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่ครอบคลุมถึงการส่งกลับออกไปและการนำสินค้าเข้าทางทะเล

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขร่าง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โดยเพิ่มการส่งกลับออกไปและการนำสินค้าเข้าทางทะเล เข้าไปในนิยามของ “ค้า” เพื่อให้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า สอดคล้องกับไซเตส

2. ยกเว้นกรณีสัตว์มีกระดูกสันหลัง 11 ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยไม่ได้รับการคุ้มครองในประเทศไทย ร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่ได้ระบุให้ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยเป็นสัตว์ที่ได้รับการสงวนหรือรับการคุ้มครองในประเทศไทยแต่ห้ามการครอบครอง นำเข้า ส่งออก นำผ่าน ค้า โดยปราศจากใบอนุญาตซึ่งชนิดสัตว์ตามความตกลงระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ข้อห้ามดังกล่าวจะไม่มีผลบังคับใช้หากปราศจากประกาศซึ่งออกโดยรัฐมนตรี

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขร่าง พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โดยให้ระบุว่ามีรัฐมนตรีออกประกาศเพื่อกำหนดชนิดสัตว์ที่ระบุไว้ตามความตกลงระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นภาคี ประกาศดังกล่าวจะใช้กับบัญชีทั้งหมด ประกาศฉบับแรกที่บังคับควบคุมตามบัญชีไซเตสจะต้องระบุรวมถึงการแก้ไขครั้งหลังด้วย

3. ร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า อนุญาตการค้าสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองรวมทั้งชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส หากผู้ล่ามีใบอนุญาตจากกรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขหลักการดังกล่าวโดยกำหนดการค้าชนิดสัตว์ตามภาคผนวก 1 ของไซเตสเป็นการผิดกฎหมายและการล่าชนิดสัตว์ตามภาคผนวก 2 และ 3 ของไซเตสจะกระทำได้เมื่อมีการยืนยันว่าสัตว์ที่จะล่าเป็นไปเพื่อการเพาะพันธุ์หรือเพื่อการแลกเปลี่ยนทางวิทยาศาสตร์กับสถาบันวิจัยที่มีใบอนุญาต

4. ไม่มีบทบัญญัติภายใต้ร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ที่กำหนดการยกเลิกการขึ้นทะเบียนเป็นสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขร่างโดยกำหนดให้รัฐมนตรีต้องแสดงเอกสารทางวิทยาศาสตร์เป็นหลักฐานเพื่อแสดงว่าชนิดสัตว์นั้นไม่อยู่ในอันตรายแล้ว และทำให้เอกสารดังกล่าวเข้าถึงได้โดยสาธารณะก่อนที่จะมีการออกประกาศเพื่อยกเลิกการขึ้นทะเบียน

5. ในปัจจุบันรัฐจะต้องพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดในการครอบครองชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตส

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขร่างโดยกำหนดให้การครอบครองชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสโดยไม่มีใบอนุญาต เว้นแต่มีเอกสารการนำเข้าหรือส่งออกตามกฎหมาย ถือเป็นการกระทำจากหรือมาจากวัตถุประสงค์เพื่อการค้าที่ผิดกฎหมายจนกว่าบุคคลที่ไม่มีใบอนุญาตนั้นสามารถพิสูจน์ได้โดยพินัยข้อสงสัยและโดยที่กรมทรัพยากรธรรมชาติจะต้องร่วมมือกับ ปง และเจ้าพนักงานที่ได้รับการแต่งตั้งภายใต้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ เพื่อดำเนินการสอบสวนดำเนินคดีภายใต้กฎหมายเหล่านั้นนอกเหนือจาก พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ย่อมถือได้ว่าการป้องกันสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ถือว่าเป็นประโยชน์สาธารณะ

6. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้กับการส่งกลับซึ่งชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยซึ่งถูกยึดโดยรัฐและไม่มีคดีอาญา ซึ่งหมายความว่าต้องรอถึงห้าปีกว่าที่สัตว์ป่าดังกล่าวจะถูกส่งกลับ ในการนี้ประมวลกฎหมายอาญากำหนด ระยะเวลาการรอเป็นเวลาหนึ่งปีภายหลังจากมีคำพิพากษาถึงที่สุดจากศาลเพื่อให้เจ้าของที่แท้จริงมาขอทรัพย์สินดังกล่าวคืนหากรัฐยังคงรักษาทรัพย์สินนั้นไว้อยู่

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขร่างโดยกำหนดหลักการที่ว่าชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยที่ไม่มีใบอนุญาตถือเป็นผลพวงมาจากการค้าโดยผิดกฎหมายข้ามชาติ และเมื่อรัฐดำเนินการยึดและรักษาชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยที่ไม่มีใบอนุญาต กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ จะต้องร้องขอคำสั่งศาลเพื่อให้สัตว์ป่าดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน เมื่อสัตว์ป่าตกเป็นของแผ่นดินแล้ว กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ จะต้องดำเนินการพิจารณาหาประเทศต้นทางโดยพลัน หากเป็นสัตว์ที่มีชีวิตก็จะต้องติดต่อหน่วยงานที่เหมาะสมในประเทศดังกล่าวเพื่อพิจารณาว่าการส่งกลับสามารถกระทำได้หรือไม่

7. โดยปกติตามแนวปฏิบัติปัจจุบัน เจ้าหน้าที่สัตว์ป่าได้รับช้อยกเว้นเรื่องพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและจะส่งรายงานเพื่อนำเสนอสัตว์ป่าเป็นพยานวัตถุในชั้นศาลในการดำเนินคดีอาญา

ข้อเสนอแนะ: แก้ไขร่างโดยกำหนดเนื้อหาเมื่อใดที่ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสซึ่งไม่มีใบอนุญาตถูกค้นพบไม่ว่ากรณีใด ไม่ว่าจะมิใช่เจ้าของหรือไม่ ให้สันนิษฐานว่าอยู่ในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมาย และในกรณีดังกล่าวบทบัญญัติว่าด้วยพยานหลักฐานภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะนำมาใช้ เจ้าพนักงานจะต้องออกเอกสารสัตว์ป่าเพื่อเป็นพยานวัตถุสำหรับการดำเนินคดีอาญาและหากเกี่ยวข้องกับสัตว์ที่ยังมีชีวิตจะต้องเริ่มกระบวนการส่งกลับตามความเหมาะสม

8. โทษตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ยังน้อยและภายใต้ร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าโทษสำหรับการนำเข้า ส่งออก นำผ่านและการครอบครองสัตว์ป่าตามบัญชีไซเตสโดยผิดกฎหมายจะต้องรับโทษจำคุก 3 ถึง 10 ปี และปรับ 60 000 ถึง 200 000 บาท (1 727-5 755 ดอลลาร์) หรือทั้งจำทั้งปรับ อนึ่งโทษจำคุกภายใต้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กำหนดโทษจำคุกหนึ่งปีซึ่งน้อยกว่าร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ส่งผลให้การดำเนินคดีตาม พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ไม่ใช่ทางเลือกที่น่าสนใจสำหรับการดำเนินคดีการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย อย่างไรก็ตาม พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ยังคงสูงกว่าร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

ข้อเสนอแนะ: (1) แก้ไขร่างให้รวมถึงการนำเข้าผ่านแดน การขนส่ง การเก็บรักษาซึ่งชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสที่ผิดกฎหมาย (2) ก่อนที่จะแก้ไขโทษตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ ควรพิจารณาทางเลือกในการกำหนดโทษสำหรับการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมายตามที่มีอยู่ในกฎหมายปัจจุบันเพื่อที่จะสร้างความสอดคล้องและกำหนดโทษสูงสุดสำหรับการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมายในทุกลักษณะความผิด

9. คณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ซึ่งจัดตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า มีอำนาจในการควบคุมดูแลแต่ไม่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย คณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติภายใต้ร่างแก้ไข จะไม่มีผู้แทนจากกรมการค้าต่างประเทศและอำนาจในการควบคุมดูแลมีข้อจำกัดมากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ยังพบว่ากรมทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นผู้ควบคุมด้านเทคนิคไม่ทราบถึงความเป็นไปได้ในการใช้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ในการใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสนับสนุนการบังคับใช้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ในการควบคุมการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย

ข้อเสนอแนะ: (1) เพิ่มบทบัญญัติภายใต้ร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เพื่อให้รับรองคณะกรรมการเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชป่าแห่งประเทศไทยและบทบาทในการป้องกันการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมายและดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด (2) แก้ไขร่างแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เพื่อกำหนดให้อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ และคณะกรรมการเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชป่าแห่งประเทศไทยให้สนับสนุนการทำงานซึ่งกันและกัน และคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติมีหน้าที่ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและพืชป่าแห่งประเทศไทยอย่างใกล้ชิด

10. กฎหมายและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมโดยทางตรงและทางอ้อมในการค้าชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสถูกดูแลโดยหน่วยงานรัฐที่หลากหลายไม่ใช่เพียงแคกรมทรัพยากรธรรมชาติฯ

ข้อเสนอแนะ: ในการแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า จะต้องมีการศึกษากฎหมายที่มีความทับซ้อนกันและแก้ไขให้เกิดความสอดคล้องกับบทบัญญัติปัจจุบันเพื่อให้มีความสอดคล้องในการบังคับใช้กฎหมาย

ภาคผนวก:

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย และการให้ความคุ้มครองของประเทศไทยตามบัญชีไซเตส

พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ได้กำหนดชนิดของสัตว์ป่าสงวนจำนวน 15 ชนิด นอกจากนี้ระบุอีกสองฉบับ ยังได้กำหนดชนิดสัตว์ที่ควรได้รับการคุ้มครองภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โดยฉบับแรกออกในปี พ.ศ. 2546 กำหนดรายการไว้ 1303 ชนิดพันธุ์³² และฉบับที่สองออกเมื่อปี พ.ศ. 2558³³ ซึ่งกำหนดเพียงสองชนิดพันธุ์ คือ เต้านามลายู *Malayemys macrocephala*³⁴ และช้างแอฟริกาซึ่งมีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย *Loxodonta Africana*

ภาคผนวกนี้วิเคราะห์ชนิดสัตว์ทั้ง 1320 ชนิดพันธุ์ ซึ่งรวมอยู่ภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เพื่อที่จะพิจารณาว่ามีจำนวนเท่าใดตามไซเตสรวมทั้งจำนวนและสัดส่วนชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย

ภาคผนวกตามไซเตสได้รวมถึงชนิดสัตว์หลายชนิดพันธุ์และชนิดพันธุ์ย่อย (subspecies) ของสัตว์ในสามภาคผนวก (ตารางที่ 1)³⁵ ไซเตสใช้บังคับกับการค้าสัตว์กว่า 5600 ชนิดพันธุ์ (ตารางที่ 2)³⁵ ซึ่งน้อยกว่า 10% เป็นสัตว์ประจำถิ่นของประเทศไทย (ตารางที่ 3)³⁵

³² กฎกระทรวง กำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2546. รายละเอียดตอนออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://www.dnp.go.th/wildlifednp/%E0%B9%80%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%A3/gov2.pdf>

³³ กฎกระทรวง กำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2558. รายละเอียดตอนออนไลน์เป็นภาษาไทยตามที่อยู่: <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca04/%ca04-2b-2558-a0001.pdf>

³⁴ เต้านามลายู *Malayemys macrocephala* ถูกเพิ่มเข้ามาภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งเต้านามลายู *Malayemys subtrijuga* ได้ถูกขึ้นทะเบียนไปเมื่อปี พ.ศ. 2548 ตาม 2008 Annotated Checklist of CITES Species ได้รวมถึง *M. macrocephala* ภายใต้ภาคผนวกที่ 2 ซึ่งทั้งสองชนิดนี้เป็นสัตว์ประจำถิ่นประเทศไทย

³⁵ อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์. The CITES species. <https://www.cites.org/eng/disc/species.php>. เข้าเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2559

ตารางที่ 1: ชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส³⁶

สัตว์ป่า	ภาคผนวก I	ภาคผนวก II	ภาคผนวก III
สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม	300 ชนิดพันธุ์ (รวม 11 ประชากร) + 23 ชนิดพันธุ์ย่อย (รวม 3 ประชากร)	501 ชนิดพันธุ์ (รวม 16 ประชากร) + 7 ชนิดพันธุ์ย่อย (รวม 2 ประชากร)	45 ชนิดพันธุ์ + 10 ชนิดพันธุ์ย่อย
สัตว์ปีก	154 ชนิดพันธุ์ (รวม 2 ประชากร) + 10 ชนิดพันธุ์ย่อย	1278 ชนิดพันธุ์ (รวม 1 ประชากร) + 3 ชนิดพันธุ์ย่อย	25 ชนิดพันธุ์
สัตว์เลื้อยคลาน	80 ชนิดพันธุ์ (รวม 8 ประชากร) + 5 ชนิดพันธุ์ย่อย	673 ชนิดพันธุ์ (รวม 6 ประชากร)	40 ชนิดพันธุ์
สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ	17 ชนิดพันธุ์	126 ชนิดพันธุ์	3 ชนิดพันธุ์
ปลา	16 ชนิดพันธุ์	87 ชนิดพันธุ์	
สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง	63 ชนิดพันธุ์ + 5 ชนิดพันธุ์ย่อย	2162 ชนิดพันธุ์ + 1 ชนิดพันธุ์ย่อย	22 ชนิดพันธุ์ + 3 ชนิดพันธุ์ย่อย
รวม	630 ชนิดพันธุ์ + 43 ชนิดพันธุ์ย่อย	4827 ชนิดพันธุ์ + 11 ชนิดพันธุ์ย่อย	135 ชนิดพันธุ์ + 13 ชนิดพันธุ์ย่อย

ตารางที่ 2: จำนวนชนิดพันธุ์ตามบัญชีไซเตส³⁶

สัตว์ป่า	ภาคผนวก I	ภาคผนวก II	ภาคผนวก III	จำนวนชนิดพันธุ์ตามบัญชีไซเตส
สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม	323	508	55	886
สัตว์ปีก	164	1281	25	1470
สัตว์เลื้อยคลาน	85	673	40	798
สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ	17 ชนิดพันธุ์	126 ชนิดพันธุ์	3 ชนิดพันธุ์	146
ปลา	16 ชนิดพันธุ์	87 ชนิดพันธุ์	0	103
สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง	68	2163	25	2256
รวม	673	4838	148	5659

³⁶ กรุณาดูเชิงอรรถ 35

ตารางที่ 3: ชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสซึ่งประจำถิ่นประเทศไทย³⁷

สัตว์ป่า	จำนวนชนิดพันธุ์ตามบัญชีไซเตส	ชนิดพันธุ์ซึ่งประจำถิ่นในประเทศไทยตามบัญชีไซเตส	ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตส
สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม	886	100	786
สัตว์ปีก	1470	116	1354
สัตว์เลื้อยคลาน	798	52	746
สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ	146	0	146
ปลา	103	12	91
สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง	2256	263	1993
รวม	5659	543	5116

สมาชิกของไซเตสจะต้องสามารถบังคับใช้บทบัญญัติของไซเตสได้ และสมาชิกจะต้องสามารถห้ามการค้าตัวอย่างสัตว์ที่ระบุว่าจะติดต่อไซเตส ในการนี้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ได้ระบุครอบคลุมประมาณ 41% ของชนิดพันธุ์ตามบัญชีไซเตส (ตารางที่ 4) ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ตามภาคผนวก 2 (ตารางที่ 5) ซึ่งรวมถึงชนิดสัตว์ที่ยังไม่ใกล้สูญพันธุ์ในปัจจุบันแต่อาจมีโอกาสสูญพันธุ์ได้หากไม่ได้รับการควบคุมรวมถึงชนิดสัตว์ที่มีลักษณะใกล้เคียง³⁸

ตารางที่ 4: ชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสที่ถูกระบุตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า³⁷

สัตว์ป่า	ภาคผนวก I		ภาคผนวก II		ภาคผนวก III	
	ชนิดพันธุ์ตามบัญชีไซเตสซึ่งถูกระบุตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า	ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสที่ถูกระบุตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า	ชนิดพันธุ์ตามบัญชีไซเตสซึ่งถูกระบุตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า	ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสที่ถูกระบุตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า	ชนิดพันธุ์ตามบัญชีไซเตสซึ่งถูกระบุตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า	ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยตามบัญชีไซเตสที่ถูกระบุตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า
สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม	34	5	42	2	9	0
สัตว์ปีก	15	0	101	1	0	0
สัตว์เลื้อยคลาน	12	1	28	1	0	0
สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ	0	0	0	0	0	0
ปลา	1	0	1	0	0	0
สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง	0	0	2089	1828	4	4
รวม	62	6	2261	1832	13	4

³⁷ กฎนาดูเชิงอรรถ 35

³⁸ ไซเตส. บทบัญญัติของอนุสัญญา, มาตรา II Fundamental Principles

ตารางที่ 5: ชนิดพันธุ์ตามบัญชีไฮเตสซึ่งรวมอยู่ใน พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า³⁹

สัตว์ป่า	ภาคผนวก I	ภาคผนวก II	ภาคผนวก III
จำนวนของชนิดพันธุ์ตามบัญชีไฮเตส	673	4838	148
ชนิดพันธุ์ตามบัญชีไฮเตสที่รวมอยู่ใน พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า	62	2261	13
ร้อยละ ของชนิดพันธุ์ตามบัญชีไฮเตสที่รวมอยู่ใน พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า	9.21%	46.73%	8.78%

จำนวนร้อยละของชนิดพันธุ์ตามภาคผนวก 2 ซึ่งถูกรวมอยู่ภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า มีจำนวนมากกว่าภาคผนวก 1 และ 3 อย่างมีนัยยะสำคัญ โดยทั้งหมด (ซึ่งคือผีเสื้อ) ยกเว้น 4 ชนิดนี้ คือ ปะการัง, กัลปังหา และ หอยมือเสือ ถูกระบุภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ให้อยู่ในอันดับที่สูงขึ้น⁴⁰ โดยให้ใช้ชื่อเดี่ยวแต่หมายรวมถึงหลายชนิดพันธุ์ กล่าวคือ

- Antipatharia – กัลปังหาสีดำ ตามภาคผนวก II (250 ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย)
- Scleractinia – ปะการังแข็ง ตามภาคผนวก II (1567 ชนิดพันธุ์, 250 ประจําถิ่นประเทศไทย)
- Stylasterina – ปะการังไฟ lace corals ตามภาคผนวก II (244 ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย)
- Milleporina – ปะการังไฟ ตามภาคผนวก II (14 ชนิดพันธุ์, 2 ประจําถิ่นประเทศไทย)
- Helioporacea – ปะการังสีฟ้า ตามภาคผนวก II (1 ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย)
- Gorgonacea – กัลปังหา ตามภาคผนวก III (4 ชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย) และ
- Tridacnidae - หอยมือเสือ ตามภาคผนวก II (9 ชนิดพันธุ์, 5 ประจําถิ่นประเทศไทย)

ทั้งเจ็ดกลุ่ม รวมทั้งหมดมี 2,089 ชนิดพันธุ์ ซึ่งมี 257 ชนิดเป็นสัตว์ประจําถิ่นของประเทศไทย หากแยกเจ็ดกลุ่มนี้ [4,838 (จำนวนทั้งสิ้นภายใต้ภาคผนวก 2 ตามบัญชีไฮเตส) – 2,089] จะเท่ากับ 2,749 (ตารางที่ 6) หากไม่รวมปะการัง, กัลปังหาและหอยมือเสือ - พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า จะครอบคลุมเพียง 8.85% ของชนิดสัตว์ตามบัญชีไฮเตส นอกจากการที่ไม่มีการคุ้มครองชนิดพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยแล้ว พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่ายังไม่ครอบคลุมชนิดพันธุ์อื่นอีก 10% ตามบัญชีไฮเตสซึ่งพบในประเทศไทย (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 6: สัดส่วนของชนิดพันธุ์ตามบัญชีไฮเตสที่ถูกระบุภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า³⁹

สัตว์ป่า	ภาคผนวก I	ภาคผนวก II (ไม่รวม ปะการัง, กัลปังหา และหอยมือเสือ)	ภาคผนวก III
จำนวนชนิดพันธุ์ตามบัญชีไฮเตส	673	2749	148
ชนิดพันธุ์ตามบัญชีไฮเตสที่รวมอยู่ใน พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า	62	261	9
ร้อยละของชนิดพันธุ์ตามบัญชีไฮเตสที่รวมอยู่ใน พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า	9.21%	9.49%	5.41%

³⁹ อนุสัญญาเจนีวา 35

⁴⁰ ทั้ง 9 กลุ่มได้ถูกระบุภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เป็นชนิดพันธุ์หรือชนิดพันธุ์ย่อย ในการนี้รวมถึงเจ็ดอันดับหนึ่งวงศ์ และหนึ่งสกุล โดยที่ทั้งหมดเป็นสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังมีจำนวนทั้งสิ้น 6 551 ชนิด โดยที่อยู่ภายใต้บัญชีไฮเตส 2 089 ชนิด

ตารางที่ 7: ชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตสซึ่งประจำถิ่นประเทศไทยและไม่อยู่ภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า⁴¹

กลุ่ม	ชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส ซึ่งประจำถิ่นประเทศไทย	ชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส ซึ่งประจำถิ่นประเทศไทย และอยู่ภายใต้ พ.ร.บ. สงวน และคุ้มครองสัตว์ป่า	ชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส ซึ่งประจำถิ่นประเทศไทย และไม่อยู่ภายใต้ พ.ร.บ. สงวน และคุ้มครองสัตว์ป่า
สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม	100	71	29
สัตว์ปีก	116	115	1
สัตว์เลื้อยคลาน	52	38	14
สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ	0	0	0
ปลา	12	2	10
สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง	263	260	3
รวม	543	486	57

หากไม่รวมสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังที่อยู่ในลำดับขั้นที่สูงกว่า (ปะการัง, กัลปังหาและ หอยมือเสือ) พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ครอบคลุมเพียงแค่ 12 ชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส โดยเป็นสัตว์มีกระดูกสันหลัง 11 ชนิด (สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมเจ็ดชนิด นกหนึ่งชนิด และสัตว์เลื้อยคลานสามชนิด และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังหนึ่งชนิด (ผีเสื้อ) ซึ่งเป็นชนิดพันธุ์ที่มีได้มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย⁴²

1. กูปรี *Bos sauveli*: ภาคผนวก I (ก่อนหน้านี้พบที่ประเทศไทย กัมพูชา ลาว และเวียดนาม โดยขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความเสี่ยงขั้นวิกฤตต่อการสูญพันธุ์ ภายใต้ IUCN Red List แต่เป็นไปได้มากกว่าสูญพันธุ์แล้ว)
2. กระซู่ *Dicerorhinus sumatrensis* (ถูกระบุภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า คือ *Didermoceros sumatrensis*): ภาคผนวก I (ก่อนหน้านี้พบในประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบันคาดว่ามีชีวิตอยู่ในประเทศอินโดนีเซีย)
3. แรดขาว *Rhinoceros sondaicus*: ภาคผนวก I (ก่อนหน้านี้พบในประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปัจจุบันคาดว่ามีชีวิตอยู่ในประเทศอินโดนีเซีย)
4. ช้างแอฟริกา *Loxodonta africana*: ภาคผนวก I/II (พบในแอฟริกาเท่านั้น รวมอยู่ในภาคผนวก I นอกจากจำนวนประชากรในบอสวานา นามิเบีย แอฟริกาใต้ และซิมบับเว ซึ่งถูกระบุอยู่ในภาคผนวก II การค้าตัวอย่างพันธุ์ในภาคผนวก II ถูกจำกัดตามภาคผนวก)
5. วาฬฟิน *Balaenoptera physalus* (ถูกระบุภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า คือ *B. physalus*): ภาคผนวก I (พบโดยทั่วไป ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และ ฟิลิปปินส์)
6. โลมาปากสั้น *Delphinus delphis*: ภาคผนวก II (พบโดยทั่วไปแต่ไม่พบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้)
7. วาฬ Cuvier's Beaked Whale *Ziphius cavirostris*: ภาคผนวก II (พบโดยทั่วไป ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และ ฟิลิปปินส์)

⁴¹ อนุสัญญาไซเตส 35

⁴² สัตว์ทั้ง 15 ชนิด พบในประเทศไทยครั้งเดียว แต่หกชนิดได้ถูกขึ้นทะเบียนว่าสูญพันธุ์ไปจากประเทศแล้ว ไม่ว่าจะโดย IUCN หรือไซเตส สัตว์สองชนิด (Eld's Deer *Rucervus eldii* (ระบุภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เป็น *Cervus eldi*) และ Sarus Crane *Antigone antigone* (ระบุภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า *Grus antigone*) ได้กลับมาใหม่

8. นกอินทรีหัวขาว *Haliaeetus leucoryphus*: ภาคผนวก II (ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พบในประเทศพม่า และกัมพูชา)
9. เต่าหัวค้อน *Caretta caretta*: ภาคผนวก I (พบโดยทั่วไป ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และ ฟิลิปปินส์)
10. ตะพาบ Burmese Peacock *Nilssonina formosa* (freshwater turtle) ภาคผนวก I (พบในประเทศพม่า)
11. งู Sumatran Short-tailed Python *Python curtus*: ภาคผนวก II (พบในประเทศอินโดนีเซียเท่านั้น) หมายเหตุ ลำดับชั้นได้ถูกเปลี่ยนเป็น *P. curtus* ทำให้เกิดการแยกออกมาเป็นสามชนิด ซึ่งในชนิดเหล่านี้มีเพียง Brongersma's Short-tailed Python *P. brongersmai* พบในประเทศไทย และ
12. Kaiserrhind *Teinopalpus imperialis* (สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง – ผีเสื้อ): ภาคผนวก II (พบได้ในประเทศ ภูฏาน จีน อินเดีย พม่า เนปาล และเวียดนาม)

อันดับวานร

ไซเตสได้ขึ้นบัญชีวานรที่ไม่ใช่มนุษย์ทั้งในภาคผนวก I หรือ II โดยมี 390 ชนิดรวมอยู่ในภาคผนวก ในการนี้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ระบุไว้ 14 ชนิด ((คิดเป็น 3.59% ของชนิดสัตว์ตามบัญชีไซเตส) (3.23% ตามภาคผนวก I และ 3.76% ตามภาคผนวก II))

ประเทศไทยเป็นบ้านของวานร 18 ชนิดตามบัญชีไซเตส ซึ่งมีสี่ชนิดที่เป็นสัตว์ประจำถิ่นและไม่ได้ระบุไว้ใน พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และได้ถูกเปลี่ยนลำดับชั้นเมื่อเร็วๆ นี้

- ลิงกังเหนือ *Macaca leonina* (แยกออกจาก ลิงกังใต้ *M. nemestrina* เมื่อ พ.ศ.2544 และถูกระบุภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า)
- Tenasserim Luntung *Trachypithecus barbei* (แยกออกจาก ค่างแว่นถิ่นใต้ *T. obscurus* และถูกระบุ ภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โดยตามชื่อชนิดเก่าว่า *Presbytis obscurus*);
- Indochinese Luntung *Trachypithecus germaini* (แยกออกจาก Silvery Luntung *T. cristatus* ตามที่ได้ มีการเปลี่ยนการจำแนกในปี พ.ศ. 2544 ถึง 2548 โดยได้ถูกระบุภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โดยตามชื่อชนิดเก่าว่า *Presbytis cristata*) และ
- ลิงลมเหนือ *Nycticebus bengalensis* (ก่อนหน้านี้ถูกกำหนดให้เป็นชนิดย่อยของ ลิงลม *N. coucang* โดยได้ ถูกระบุภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า).

อย่างไรก็ดีไม่มีการกำหนดลิงไม่มีหางตามบัญชีไซเตส (ภาคผนวก I) ภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ชนิดสี่ชนิดจาก 15 ชนิด ซึ่งถูกระบุอยู่ในบัญชีไซเตส (ภาคผนวก I) ได้ถูกระบุภายใต้ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โดยที่สัตว์เหล่านี้เป็นสัตว์ประจำถิ่นประเทศไทย

TRAFFIC, the wildlife trade monitoring network, is the leading non-governmental organization working globally on trade in wild animals and plants in the context of both biodiversity conservation and sustainable development.

For further information contact:
TRAFFIC
Southeast Asia Regional Office
Unit 3-2, 1st Floor
Jalan SS23/11, Taman SEA
47400 Petaling Jaya
Selangor, Malaysia

Telephone: (603) 7880 3940
Fax : (603) 7882 0171
Website: www.traffic.org

*UK Registered Charity No. 1076722,
Registered Limited Company No. 3785518.*

